

UK Pedagogická fakulta

Katedra občanské výchovy a filosofie

Diplomová práce

Didaktické zpracování návštěvy Valašského muzea
v přírodě

Autor: Bc. Erika Malíková

Vedoucí diplomové práce: Ing. Michaela Dvořáková

Rok: 2012

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a k jejímu zpracování jsem použila pouze uvedené zdroje a literaturu. Zároveň prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. 4. 2012

Podpis: Erika Malíková

Poděkování

Za cenné rady a připomínky při vypracování této diplomové práce děkuji vedoucí práce Ing. Michaele Dvořákové.

Abstrakt

Základem diplomové práce *Didaktické zpracování návštěvy Valašského muzea v přírodě* je popis objektů tří areálů Valašského muzea v přírodě - Valašské dědiny, Dřevěného městečka a Mlýnské doliny - z hlediska jejich funkčního využití. Tato teoretická část je dále doplněna informacemi k vymezení, historii a specifickým oblastí Valašska a informacemi vztahujícími se k muzeím v přírodě. Praktická část diplomové práce se zaměřuje na návštěvu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm z didaktického hlediska. Jsou zde popsány výchovně vzdělávací programy, které je možno se žáky v rámci této instituce navštívit, a důležitý je návrh návštěvy Valašského muzea v přírodě za použití průvodcovských pracovních listů, které jsou součástí diplomové práce. Především praktická část práce má vést k naplnění jejího samotného cíle, kterým je upozornění na zajímavou oblast Valašska a snaha rozšířit znalosti a informace o ní prostřednictvím školní výuky.

Abstract

The Diploma Thesis *Planning Students' Learning during Wallachian Open Air Museum Field Trip* is based on a description of three sites of Wallachian Open Air Museum – The Wallachian Village, The Wooden Townlet and The Water Mill Valley - describing their functional use. This theoretical part is supplemented also by information on the delimitation of Wallachia, its history and specific features and on open air museums. The practical part of the Diploma Thesis is oriented towards the field trip in Wallachian Open Air Museum from the didactical point of view. The educational programs available for students in Wallachian Open Air Museum are described there. Important is the draft of the Wallachian Open Air Museum field trip using the guide worksheets which are also a part of the thesis. Primarily the practical part could lead to the fulfilling of the aim of the thesis which is notification of interesting Wallachian area and an effort to expand knowledge and information about it through teaching.

Obsah

Úvod.....	7
1 Valašsko	10
1.1 Vymezení Valašska	10
1.1 Historie Valašska.....	13
1.2 Karpatská salašnická kultura a její vliv na architekturu Valašska.....	17
2 Muzeum v přírodě.....	20
2.1 Skanzen.....	20
2.2 Historie Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.....	21
3 Valašské muzeum v přírodě	23
3.1 Valašská dědina	23
3.1.1 Stavby obytného charakteru	23
3.1.2 Stavby společenského a hospodářského charakteru.....	31
3.1.3 Salašnické stavby	44
3.2 Dřevěné městečko.....	48
3.3 Mlýnská dolina	60
4 Valašské muzeum v přírodě z didaktického hlediska	73
4.1 Výchovně vzdělávací programy nabízené Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.....	73
4.2 Exponáty Valašského muzea v přírodě jako prostředek k naplnění výstupů Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.....	76
4.2.1 Využití exponátů Valašské dědiny z didaktického hlediska	77
4.2.2 Využití exponátů Dřevěného městečka z didaktického hlediska	82
4.2.3 Využití exponátů Mlýnské doliny z didaktického hlediska	86
Závěr.....	89
POUŽITÁ LITERATURA.....	91
Elektronické zdroje	94

Úvod

V současné moderní době dochází ve společnosti k rychlým a nevratným změnám souvisejícím se zánikem tradiční kultury a s ní spojené architektury. Tento proces je možné sledovat také v oblasti Valašska, na území známém bohatstvím svých tradic a specifickým způsobem života.

Cílem mé diplomové práce je popis této oblasti v podobě, v jaké existovala v dřívějších dobách, vystihnoutí podmínek, v nichž obyvatelé Valašska žili a pracovali a předání těchto informací mladším generacím. Tento cíl se snažím realizovat v rámci čtyř kapitol, z nichž se diplomová práce skládá.

První kapitola se věnuje vymezení, historii a architektuře Valašska. V její první části se pokouším o vymezení oblasti jak z hlediska geografických podmínek, tak na základě povědomí obyvatel o jejich původu a poukazuji zde také na změny chápání hranic Valašska v průběhu doby. Ve druhé části první kapitoly se lze dočíst, co znamená označení Valach, odkud a kdy Valaši na území Moravy přišli a jakým způsobem se zde usazovali. Poslední část diskutované kapitoly je zaměřená na popis rozšíření karpatské kultury a jejího vlivu na stavbu valašského domu.

Ve druhé kapitole se na obecnější úrovni ve stručnosti věnuji historii muzeí v přírodě a to především ve spojitosti s osobou Artura Hazeliuse, jehož zásluhou došlo k otevření prvního muzea tohoto typu. Detailněji zde popisují vznik Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, o který se do značné míry zasloužili bratři Bohumír a Alois Jaroňkové.

Valašským muzeem v přírodě se zabývám také ve stěžejní části práce, v kapitole třetí. Na základě popisu tří areálů Valašského muzea v přírodě - Valašské dědiny, Dřevěného městečka a Mlýnské doliny - se snažím zachytit život na Valašsku tak, jak existoval v minulých dobách. Je nutno podotknout, že se nejedná pouze o povrchní popis jednotlivých objektů zmiňovaných areálů, nýbrž že se na základě analýzy jejich funkčního využití snažím popsát, jak lidé v minulosti na Valašsku žili.

V úseku Valašské dědiny se zaměřuji na život různých sociálních vrstev v 19. století. Přes postavení nemajetného bezzemka, na cestách pracujícího miškáře a obyvatele patřící k pasekářské kule se dostávám až k popisu života majetnějšího pasekáře nebo formana. Charakteristika těchto jednotlivých profesí a obyvatel Valašské

dědiny vychází do značné míry z popisu jejich obydlí, která reflektují způsob obživy i postavení ve společnosti. Kromě obytných stavení odráží život na valašské dědině také stavby společenského charakteru, jako je škola, kostel a hospoda, kde se vesničané pravidelně scházeli a k nimž se pojí značná část historie oblasti. Pro valašskou vesnici byly důležité také stavby technické, jako je mlýn, kovárna, komora a sušárna, a proto bylo i jejich fungování v diplomové práci popsáno. Poslední část podkapitoly je věnována popisu salašnických staveb pro oblast Valašska typických.

Prostřednictvím areálu Dřevěného městečka se pokouším vystihnout, jak vypadal život na malém městě na Valašsku v době od poloviny 19. století po první čtvrtinu 20. století. Zastoupeny jsou zde především stavby obytné a stavby společenského charakteru, jejichž funkcí se zabývám. Popsány jsou tak objekty jako je radnice, fojtství, Billův měšťanský dům, hostinec u Vašků a hospoda Na posledním groši. K zajímavým stavbám vypovídajícím mnohé o životě na Valašsku zde zajisté patří také Kostel sv. Anny s Valašským Slavinem.

Nemálo důležitý je také areál Mlýnské doliny, jehož stěžejní částí jsou technické objekty, bez nichž by se obyvatelé Valašska během svého každodenního života neobešli. Objekty, které fungovaly a dodnes v rámci expozice Valašského muzea v přírodě fungují na vodní pohon, jsou mlýn, valcha, pila a hamr. Mimo ně je zde k vidění fungování kovárny a lisovny oleje.

Při popisu Valašské dědiny, Dřevěného městečka a Mlýnské doliny jsem se opírala o literaturu vztahující se k Valašsku a k muzeu samému. Kromě ní jsem však do značné míry používala také literaturu odbornou, která mi pomohla dokreslit funkci objektů vyskytujících se ve Valašském muzeu v přírodě a z ní vyplývající způsob života na Valašsku na obecnější bázi. Fotografie k Valašské dědině, k Dřevěnému městečku a k Mlýnské dolině jsem pořídila sama při návštěvě a prohlídce jednotlivých areálů.

Neméně důležitou část mé diplomové práce tvoří prakticky zaměřená kapitola čtvrtá, v jejímž rámci se věnuji pedagogickému využití návštěvy Valašského muzea v přírodě. Jedná se o muzeum živé, kde si je možné mnohé zkusit a na vlastní kůži zažít, což ho činí pro žáky zajímavým. V první části čtvrté kapitoly předkládám přehled výchovných a vzdělávacích programů, které je možno v muzeu navštívit, část druhá představuje můj vlastní návrh návštěvy této instituce spolu s průvodcovskými pracovními listy. Pracovní listy budou využitelné především na

druhém stupni základních škol, které by se nemusely nacházet pouze v oblasti Valašska. Naopak velký přínos by mohl přinést zájem o návštěvu Valašského muzea v přírodě ze strany pedagogů a studentů ze vzdálenějších částí České republiky, což by povědomí o tak výjimečné oblasti, jakou Valašsko je, uchovalo v mnohem širší míře.

1 Valašsko

1.1 Vymezení Valašska

Oblast Valašska netvoří a nikdy netvořila žádný správní ani politický celek. Její územní rozsah se navíc v průběhu doby dosti měnil a není proto snadné ho jasně vymežit. Například ještě v 17. století bylo nejdůležitějším rozlišujícím znakem Valašska salašnické hospodaření spojené s karpatskou salašnickou kulturou, čemuž odpovídala pouze poměrně úzká oblast panství hukvaldského, krásenko-rožnovského a vsetínského. S postupným úpadkem salašnického hospodaření se v 19. století staly vymežujícími kritériem například kroj, dialekt a architektura a oblast Valašska se tak rozšířila na západ a na jih.¹

Co se geografických podmínek týče, představuje území Valašska především hornatou oblast spadající do soustavy Západních Karpat. Podstatnou část zde tvoří Vsetínské vrchy, které se řadí pod Hostýnsko-vsetínskou vrchovinu. „*Dělí se do tří částí – nejvyšší je jižně položený Soláňský hřbet, táhnoucí se od Bumbálky do blízkosti Vsetína, na který na severu navazuje Hornobečevská vrchovina a na severozápadě Valašskobystřická vrchovina.*“² Největším vrcholem Vsetínských vrchů je Vysoká s 1024 metry.

Dalším významným pohořím popisované oblasti jsou Javorníky, náležející do soustavy Slovensko-moravských Karpat. Javorníky se dělí na východnější Ráztockou a západnější Pulčinskou hornatinu, jejich největší vrchol Velký Javorník, vysoký 1072 metrů, leží již na území Slovenska. Významnými vrcholy na české straně jsou například Gigula, Lopušná a Hradisko. Pro danou oblast jsou typické pískovcové skalní útvary vzniklé erozní činností, jako jsou například Pulčinské skály, Medůvka nebo Valova skála.³

---

¹ Šuleř, O. *Je to chůze po kotárech!: povídání o valašském folklóru a lid. kultuře na Valašsku*. Praha: Vyšehrad, 1989, str. 16.

² David, P., Soukup V. *Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. Valašsko – Vsetínské vrchy*. Praha: Soukup a David, 2001, str. 8.

³ Tamtéž, str. 8.

Na území Valašska se dále nacházejí Moravskoslezské Beskydy dělicí se na Lysokohorskou a Radhošťskou hornatinu. Nejvyšším vrcholem Lysohorské hornatiny a zároveň celých Beskyd je Lysá hora vysoká 1323 metrů, nejvyšším vrcholem Radhošťské hornatiny je Smrk sahající do výšky 1276 metrů. Dalšími známými vrchy jsou Kněhyně, Čertův Mlýn, Pustevny a Radhošť. Část beskydského pohoří je součástí Chráněné krajinné oblasti Beskydy vyhlášené v roce 1973. „Zahrnuje i Vsetínské vrchy a Javorníky a rozlohou 1160 km² je největší v ČR.“⁴

Vodopis oblasti určují především Rožnovská a Vsetínská Bečva. Rožnovská Bečva je dlouhá 36 kilometrů a z oblasti Vsetínských vrchů přebírá drobné přítoky, jako je Soláňka, Házovický potok a Maretka. Ve Valašském Meziříčí se Rožnovská Bečva spojuje s Bečvou Vsetínskou, která je dlouhá 59 kilometrů a jejímiž přítoky jsou například Senice a Bystřice. V oblasti se nacházejí také přehrady, z nichž největší je Karolinka na Stanovnici a Bystřička na Bystřici.⁵

Valašsko sousedí na východě se Slovenskem, na jihu s Moravským Slováckem, na západě s Hanou a na severu se Slezskem a Lažskem. Oblast tohoto etnického regionu lze vymezit také na základě povědomí obyvatel o jejich původu, čemuž odpovídá rozdělení na vlastní jádro, okrajová a přechodná území.

Do vlastního jádra Valašska patří obyvatelé, kteří se sami považují za Valachy a zároveň jsou za ně považováni také lidmi z okolních obcí. Obyvatelé okrajových oblastí se za Valachy nepovažují, hlásí se však spíše k Valašsku, než k jinému regionu a za Valachy jsou považováni obyvateli okolních vesnic. Přechodné území, jak již z jeho označení vyplývá, představuje přechod mezi dvěma regiony. Obyvatelé této oblasti se za Valachy nepovažují a stejně tak je jako Valachy nevidí ani obyvatelé jádrového a okrajového území. Za Valachy jsou považováni pouze lidmi ze sousedního regionu.⁶

Na jižní hranici se k jádru Valašska počítá území na sever od obcí Jestřábí, Popov, Vlachovice a Haluzice. Pro tyto oblasti je typický lidový kroj, výskyt roubených staveb karpatského typu a salašnický chov dobytka. K jádrovým oblastem patří také všechno obyvatelstvo na sever a východ od měst Vizovice a Slušovice. Obce Šanov, Pitín – Hostětín a do jisté míry také Bojkovice a Křekov patří k územím

⁴ David, P. Soukup, V. *Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. Beskydy – východ*. Praha: Soukup a David, 1999, str. 8-9.

⁵ David, P., Soukup V. *Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. Valašsko – Vsetínské vrchy*. Praha: Soukup a David, 2001, str. 9.

⁶ Štika, J. *Etnografický region Moravské Valašsko. Jeho vznik a vývoj*. Ostrava, Profil, 1973, str. 50.

přechodným. Jejich obyvatelé se v současnosti považují spíše za Moravské Slováky, nicméně například obyvateli Uherského Brodu jsou na základě mužských krojů a tradičních nazvaných Salaš a Koliba považováni za Valachy. Do přechodných oblastí na jižní hranici zařadil Jaroslav Štika také poměrně spornou oblast Zlína. Mezi okrajové oblasti na jihu patří obce Slavičín, Nevšová, Lipová, Divnice, Hrádek, Rokytnice a Rudimov.⁷

V rámci západní hranice Valašska se k jádrovým oblastem řadí obce Kašava, Vlčková a Velíková. Nejzápadnějším místem Valašska a zároveň jeho jádrovou oblastí je obec Rusava ležící v horském údolí na jihozápad od Hostýna. K přechodným oblastem mezi Hanou a Valašskem patří město Fryšták, jehož obyvatelé se od Valašska odlišují úrodností rovinných polí, honosnějším obydlím a občas také dialektem. Obce na západ od Fryštáku, jako jsou například Přílopy a Dobrotice, lze zařadit mezi území okrajová. Jejich obyvatelé se za Valachy nepovažují, jiný názor na ně ale mají obyvatelé na západ od Holešova. Na západní hranici leží také samostatná přechodná oblast zvaná Hostýnské Záhoří, k němuž se řadí více jak třicet obcí. Jmenovat lze například Bystřici pod Hostýnem, Komárno nebo Malhotice.⁸

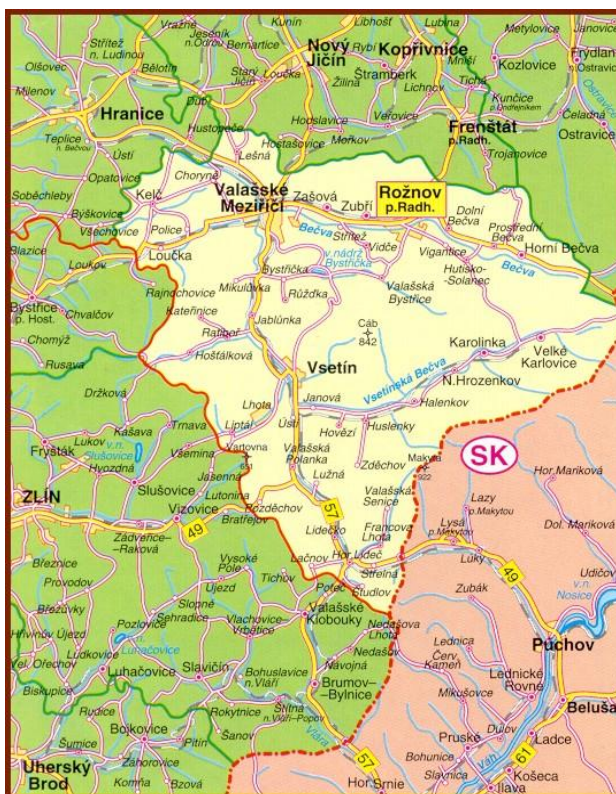
V rámci severní hranice se k jádrové oblasti Valašska řadí území mezi Valašským Meziříčím a Rožnovem pod Radhoštěm, hranici vlastního Valašska dále tvoří obce Mikulůvka, Oznice, Branky a Juřinka. Poněkud spornou je oblast Hukvaldska, zahrnující nověji i Frenštátsko. Do poloviny 19. století tvořila daná oblast centrum Valašska, v dnešní době se však příslušnost k Valašsku liší obec od obce a rozdíly existují také mezi generacemi. „*Dnes je povědomí o příslušnosti k Valašsku nejvýraznější v Trojanovicích, méně zřetelné, avšak přesto dosud zřejmé v Bordovicích, Frenštátu, Tiché, Kozlovicích, Lhotě, Pstruží, Čeladné a Ostravici a buď žádné nebo odmítavé nebo jen mlhavé ve Vlčovicích, Mniší a dalších obcích kolem Frýdlantu.*“⁹ Za přechodné až okrajové území se považuje oblast tzv. Starojicka, tedy území na sever od obcí Hodoňovice, Palkovice, Myslík a Měřchovice. K okrajovým územím lze zařadit například Choryni, Byninu, Lešnou, Pernou, Valašskou Jasenicí, dále také Hostašovice, Hodslavice, Mořkov a Veřovice, které jsou hospodářsky a kulturně orientované na Nový Jičín a Frenštát pod Radhoštěm.

---

⁷ Tamtéž, str. 52-54.

⁸ Tamtéž, str. 54-55.

⁹ Tamtéž, str. 60.

Oblast Valaška, jehož centrální část je vyznačena světle žlutou barvou¹⁰

1.1 Historie Valaška

Valašsko je etnografickým regionem se specifickou lidovou kulturou, jehož obyvatelé se od svého okolí odlišují nebo alespoň v minulosti odlišovali způsobem obživy, dialektem, fyzickým vzhledem a také psychikou. K sounáležitosti etnografického regionu do značné míry přispívá společná historie, která je pro oblast Valaška, ačkoliv ne příliš dlouhá, bohatá.¹¹

Název Valašsko se odvíjí od Valachů, horských pastevců, kteří se věnovali zvláštnímu způsobu chovu dobytka a živnosti spojené s dobytkařstvím. V jejím rámci vyráběli Valaši sýr a máslo z mléka, zpracovávali vlnu na hrubé valašské sukno nebo ji

¹⁰ Informační portál Vsetínska a jeho okolí. *Okres Vsetín*. [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.ivsetin.cz/okres-vsetin/>>.

¹¹ Štika, J. *Etnografický region Moravské Valašsko. Jeho vznik a vývoj*. Ostrava, Profil, 1973, str. 13.

dodávali soukeníkům. Ševcům dodávali kůži a do měst dodávali maso. Kromě všech těchto činností rozuměli Valaši dobře zvířatům, především dobytku.¹²

Valaši se během 13. a 14. století přesídlili v rámci tzv. valašské kolonizace z východokarpatských pohoří dnešního Rumunska do slovanské části Karpat.¹³ Na východní Moravu se dotčení dostávali především ze dvou stran - přes jihozápadní Polsko a přes severozápadní Slovensko. Během svého putování byli ovlivněni oblastmi, kterými procházeli, a přinášeli s sebou prvky polského, slovenského, ukrajinského a ruského způsobu života. I poté, co se Valaši dostali až na území Moravy, nedošlo k jejich trvalému usazení. „*Tehdy i dlouho potom byl způsob jejich života takový, že jako pastýřský, polokočovný lid pronikali křížem krážem po horách.*“¹⁴

Příčiny valašské kolonizace byly různé a nejednoznačné. Mohlo se jednat o iniciativu vrchnosti a zvláště těch jejích členů, kteří byli držiteli statků ve východní i západní části Karpat, o zvýšení počtu valašského lidu a z toho plynoucí nedostatek pastvin pro dobytek Valachů v jejich původním prostředí nebo o ohrožení ze strany Tatarů na počátku 15. století. Co ale Valachy především vedlo k opouštění domácího prostředí a zároveň jim ho umožňovalo, byl salašnický způsob jejich života. „*Pro způsob přesunu kolonistů byla rozhodující mobilnost jejich nejdůležitějšího majetku – stáda ovcí. Jeho pohyblivost a nevelký osobní majetek dovolovaly přesuny delší než sto kilometrů za jednu sezónu.*“¹⁵

Na území dnešního moravského Valašska byli kolonizátoři ochotně vítáni a přijímáni místní vrchností, která jim pronajímala prostory k pastvě v pohraničních horách, čímž zvyšovala jejich hodnotu. Valašský lid nepřicházel na východní Moravu hromadně, nýbrž postupně ve skupinkách a jejich život byl v nově kolonizovaných oblastech organizován na základě tzv. valašského práva. To představovalo souhrn právních ustanovení, která v době od 16. do 18. století upravovala vztah valašských kolonistů a vlastníků a provozovatelů salaší k vrchnosti, k domácímu obyvatelstvu, i

---

¹² Kadlec, K. *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských: S úvodem podávajícím přehled teorií o vzniku Rumunského národa.* Praha: Česká akademie, 1916, str. 410.

¹³ Macůrek, J. *Valaši v západních Karpatech v 15. -18. století: K dějinám osídlení hospodářsko-společenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy.* Ostrava: Krajské nakladatelství, 1959, str. 53.

¹⁴ Tamtéž, str. 54.

¹⁵ Štika, J. *Etnografický region Moravské Valašsko. Jeho vznik a vývoj.* Ostrava, Profil, 1973, str. 21.

k ovcím. Výkonnými orgány valašského práva byla valašská hromada, soud a úřad valašského vojvody.¹⁶

Valašský vojvoda bylo označení pro valašského fojta, mezi jehož povinnosti patřilo dohlížení na hranice panství, na počet ovcí na pastvině. Valašský vojvoda se staral také o to, aby Valaši ovce dobře pásli a dělali dobrou bryznu. „*Vojvodové jsou zároveň soudci ve sporech týkajících se poměrů valašského života a mají k rukoum jistý počet (9,12) pomocníků.*“¹⁷ Co se týče valašské hromady, ta zasedala dvakrát do roka. Na jaře se řešilo, kolik ovcí přijde na kterou salaš a zda budou Valaši na stejné salaši jako předchozí rok. Druhá hromada se konala v době, kdy ovce měly sejít ze salaší a řešily se zde spory mezi míšaníky¹⁸ a vrchaři.¹⁹ Míšaníci tak měli například možnost stěžovat si v případě, že nedostali od vrchaře náležité množství sýra nebo v případě, že přišli o některé ze svých ovcí. Shledal-li vrchaře vojvoda odpovědným za škody, musel je dotyčný nahradit.²⁰

Valachům byla na základě valašského práva stanovena práva a povinnosti. Nemuseli platit zemskou daň, ale například po uplynutí svobodných let platili zeměpánovi naturální desátek.²¹ K jejich dalším povinnostem patřilo střežit cesty a lesy a konat vojenskou službu. Pro tuto činnost se Valaši hodili především vzhledem ke své dobré fyzické kondici a znalosti hor. Valaši tak vytvořili jistý, později okolím dobře známý, sbor horského četnictva. Tento sbor neboli portáši měl původně sloužit k obraně zemských hranic mezi Moravou a Uhrami. Nicméně jeho hlavním úkolem se stalo chytání zbojníků, odpůrců vrchnosti. Za zabití nebo polapení zbojníka získali Valaši odměnu a k tomu jim byla vyplácena mzda ve výši čtyři zlaté měsíčně pro řadového portáše a třicet zlatých pro velitele. Z těchto peněz si museli portáši pořídit šaty, zbraně a municí.²²

Mezi vrchností a Valachy však ne vždy došlo k domluvě. Spor se například objevil v době třicetileté války, která s sebou přinesla utužování nevolnictví a růst

---

¹⁶ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II.* Praha: Mladá fronta, str. 1000.

¹⁷ Kadlec, K. *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských...* str. 432.

¹⁸ Míšaníci byli vlastníci ovcí, kteří dávali své ovce na salaš spolu s ovcemi vrchaře.

¹⁹ Vrchaři byli fojtové, bohatí sedláci, jimž náležely ovce i salaš.

²⁰ Kadlec, K. *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských...* str. 424-426.

²¹ V 17. století došlo k omezení valašského práva a naturální desátek se přeměnil na peněžní rentu. Valachům navíc přestalo platit právo na pastvu a začalo se vztahovat pouze na ohraničenou pastvinu a přesně stanovený druh dobytka.

²² Šuleř, O. *Je to chůze po kotárech!: povídání o valašském folklóru a lid. kultuře na Valašsku.* Praha: Vyšehrad, 1989, str. 28.

robot. To vše přispívalo k nespokojenosti lidu, který se začal bouřit proti vrchnosti, proti hospodářskému a náboženskému řádu. Od roku 1620 začalo docházet na východní Moravě k valašským rebeliím. K Valachům se zde přidávali obyvatelé protestantského vyznání a 8. února roku 1621 došlo k zahájení skutečné války proti císařským obsazením Meziříčí.²³ Vystoupení východomoravských horalů za třicetileté války vedlo k rozšíření názvu Valaši ve smyslu samotné etnografické skupiny.²⁴

Při svém působení na území východní Moravy se Valaši dostávali do kontaktu s domácím obyvatelstvem. Jejich příchod totiž navazoval a doplňoval domácí proces pasekářské neboli kopaničářské kolonizace. K té docházelo z podnětů majitelů vrchnostenských velkostatků, kteří toužili získat co největší území. Proto nutili své poddané, aby postupovali do vyšších horských údolí i na nejvyšší hory. Z již přelidněných nížin se tak odebíralo obyvatelstvo do vyšších poloh, kde zušlechťovalo lesní plochy za účelem získání nové půdy, která byla za určitý poplatek ujímána dominikálu.^{25 26}

Kromě rozšíření území byly důsledkem pasekářské kolonizace také střety kolonistů domácích a kolonistů různých národností. Obyvatelstvo z nížin totiž pronikalo se souhlasem vrchnosti nebo sami za sebe do výše položených oblastí a na svých cestách se neohlíželi na dominikální hranice. „*Pokud jde o východní Moravu, dostavily se časté třenice mezi Rožnovskem a Vsetínkem, Vsetínkem a Lukovskem, Vsetínkem a Vizovickem, mezi jejich velkostatky i lidem na nich usazených.*“²⁷ V první polovině 16. století docházelo k vášnivým sporům o moravsko-slovenské hranice. Je třeba zmínit, že někteří jedinci přicházející ze Slovenska měli pobyt na pasekách v oblasti horních toků Bečev povolené od české vrchnosti na základě placení poplatků za využívání půdy, nicméně postupem času si dotyční začali činit nároky na plné vlastnictví půdy, která jim dle nich náležela odjakživa. Nezřídka tak docházelo k vzájemným bitkám a zajímání dobytka.²⁸

---

²³ Macůrek, J. *Valaši v západních Karpatech v 15. -18. století ...* str. 158.

²⁴ Štika, J. *Etnografický region Moravské Valašsko. Jeho vznik a vývoj.* Ostrava, Profil, 1973, str. 27.

²⁵ Dominikál označuje panskou půdu, kterou vrchnost obdělávala ve vlastní režii pomocí dvorské čeledi a roboty poddaných.

²⁶ Macůrek, J. *Valaši v západních Karpatech v 15. -18. století ...* str. 75-89.

²⁷ Macůrek, J. *Valašská kolonizace v západních Karpatech (do r. 1618/1620): (K dějinám vztahů mezislovanských i slovansko-rumunských od konce 15. do počátku 17. století).* Praha: ČSAV, 1957, str. 195.

²⁸ Tamtéž, str. 196.

V důsledku valašské a pasekářské kolonizace docházelo postupem času ke splývání valašského a domácího obyvatelstva, k míšení jejich zvyků a kultur. „K prvnímu vzájemnému střetnutí obou skupin došlo sice už v 16. století, avšak s jejich rozsáhlejší asimilací můžeme počítat až v 17. století.“²⁹ Nezřídka se tak stávalo, že lidé z Rožnovska, Vsetínska a Hukvaldska chodívali k Valachům na zkušenou.³⁰ V důsledku této asimilace, jejímž dokladem je mimo jiné prolínání domácích moravských a cizích valašských jmen, se označení Valach rozšířilo na všechny vlastníky ovcí chovaných salašnickým způsobem života jakékoliv národnosti.

1.2 Karpatská salašnická kultura a její vliv na architekturu

Valašska

Díky střetu valašské a domácí kultury se stalo Valašsko specifickou oblastí se specifickou lidovou architekturou. Valašský dům je výsledkem složitých styků lidu českého, slovenského, polského a do jisté míry také ukrajinského a také proto se hranice tohoto typu domu nekryjí s hranicí Valašska.³¹ Vliv karpatské salašnické kultury, kterou s sebou Valaši na území Moravy přinesli, nebyl všude stejný a dle Jaroslava Štíky lze území východní Moravy rozdělit na čtyři oblasti reprezentující čtyři stupně intenzity valašské kultury.

Karpatská kultura se prosadila především na území při horním toku Ostravice, při horním toku Rožnovské Bečvy a v horním povodí Bečvy Vsetínské, kde přišli první valašští kolonisté a spolu s nimi se v této oblasti ujalo salašnické hospodaření a valašské právo. Území severního a severozápadního Valašska, tedy například obce Rusava, Hošťálková a Hovězí se vyznačuje trvalým vlivem karpatské kultury, nicméně na rozdíl od první popisované oblasti se zde více než na salašnictví kladl vzhledem k dostatku orné půdy důraz na zemědělství. Třetí oblast představuje jižní Valašsko, kde salašnictví ztratilo svůj specifický ráz a kde nedošlo k prosazení valašského práva. Řadí

---

²⁹ Štika, J. *Etnografický region Moravské Valašsko. Jeho vznik a vývoj*. Ostrava, Profil, 1973, str. 27.

³⁰ Macůrek, J. *Valaši v západních Karpatech v 15. -18. století ...* str. 62.

³¹ Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980, str. 361.

se zde například obce Nedašov, Nedašova Lhota a Bylnice. V oblasti čtvrté, do které spadají například obce Jankovice a Nová Dědina nedaleko Kroměříže, jsou k nalezení pouze nevýznamné pozůstatky po valašské kultuře.³²

Oblasti, ve kterých se Valaši usazovali, byly bohaté na dřevo, které se zde stalo hlavním stavebním materiálem. V horských pásmech se využívalo především dřeva smrkového a jedlového, v nižších vrchovinách dřeva tvrdšího, bukového. Převážně dřevěné stavby Valašska tak kontrastovaly vůči hliněným stavbám převažujícím v ostatních oblastech Moravy.³³

V horských oblastech Valašska se lidová architektura přizpůsobovala životnímu prostředí a byly zde stavěny trojdílné roubené domy s jednoduchými půdorysnými formami. Běžná zde byla stavba jednotného dvora s domem, chlévem a stodolou pod jednou střechou a v odlehlejších oblastech docházelo především u nižších vrstev společnosti také ke stavbě domu dvojdílného.³⁴

Domy stavěné v oblasti Valašska spadají pod typ karpatský a mezi jejich jednotící prvky patří srubové stěny tvořené kmeny velkých rozměrů, těžkopádně orámované dveře a okna. Starší domy navíc měly kolem oken bílé skvrny malované vápnem přímo na dřevo srubu k ochraně proti zlým mocnostem, které by mohly proniknout do příbytku člověka.³⁵

Valašský dům byl původně přízemní, jeho střecha byla sedlová, pokrytá šindelem.³⁶ Šindele se na střechu přitloukaly pomocí hřebíků ve dvou a více vrstvách. „Do širšího konce trojúhelníkového profilu každého šindele se pak zvláštním zahnutým nožem vykrojí kónická drážka pro zasunutí břitu sousedního šindele.“³⁷ Pro valašský dům je dále charakteristický svíslé bedněný štít, kabřinec³⁸, na jehož vrchol bývala někdy umístována makovička³⁹, a podlomení umístěné na spodní straně dřevěného štítu⁴⁰.

---

³² Štika, J. *Etnografický region Moravské Valašsko. Jeho vznik a vývoj*. Ostrava, Profil, 1973, str. 64-65.

³³ Langer, J. *Co mohou prozradit lidové stavby*. Rožnov pod Radhoštěm. Reay, 1997, str. 19-20.

³⁴ Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980, str. 22.

³⁵ Tamtéž, str. 367.

³⁶ Šindel je krytina z rovného jehličnatého dřeva, která se vějířovým způsobem štípala především z vybraných smrkových špalků bez suků.

³⁷ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska I*. Praha: Mladá fronta, 2007, str. 1026-1027.

³⁸ Jedná se o přístřešek umístěný u vrcholu předního, méně často zadního štítu, před který předstupuje.

³⁹ Makovička je dekorativně vyřezávaný sloupek umístěvaný na vrchol kabřince.

⁴⁰ Jedná se o šikmou úzkou stříšku, jejímž účelem byla ochrana stěny před zatékáním vody.

Jak již bylo zmíněno, byl valašský dům spíše jednodušší, o čemž svědčí také výskyt dymné⁴¹ a polodymné⁴² jizby až do počátku 20. století. Postupem času však docházelo k rozšiřování čím dál většího počtu inovací, které ovlivnily také stavbu a vybavení valašského domu. Ani ty nejstarší památky lidové architektury, které se na Valašsku zachovaly, tak nejsou natolik staré, aby zažily první vlnu valašské kolonizace.⁴³

---

⁴¹ Dymná jizba je vysoká obytná místnost, ze které byl kouř z ohniště odváděn větracími otvory ve štítovém nebo bočním průčelí a nad dveřmi do síně.

⁴² V polodymné jizbě se nad pec zavěšoval dřevohliněný dymník, který měl za úkol zachytit dým a vyvést ho nad strop.

⁴³ Mencl, V. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980, str. 22.

2 Muzeum v přírodě

2.1 Skansen

Vznik muzeí v přírodě se pojí se švédským učitelem a folkloristou Arturem Hazeliusem. Pozornost tomuto muži a jeho zájmu o lidovou kulturu byla prvně ve větší míře věnována na světové výstavě v Paříži v roce 1878, kde Hazelius vystavil skutečný interiér skandinávské jizby spolu s figurínami ve vesnických krojích. Jeho cílem bylo prezentovat lidovou kulturu v jejich původních funkčních a prostorových vazbách, což byla v muzeologii myšlenka zcela aktuální.⁴⁴

Konkrétními plány na výstavbu muzea v přírodě se začal Hazelius zabývat od roku 1885. K jeho uskutečnění došlo 11. října roku 1891, kdy bylo otevřeno první muzeum v přírodě na světě. „*Stalo se tak ve Stockholmu, v jeho výletní části Djurgården, v prostoru bývalé královské obory, na návrší zvaném Skansen, což česky znamená hradby.*“⁴⁵ Takto vybudované muzeum se stalo vzorem pro další zařízení podobného typu a názvu skansen se následně začalo používat jako synonyma pro muzeum v přírodě.

V průběhu doby začalo muzeí v přírodě přibývat i v dalších částech Evropy, přičemž se jednalo o odlišné druhy. Některá muzea byla založena kolem stávajících objektů, jiná vznikala přenášením staveb nebo rekonstrukcí archeologických nalezišť středověkých vesnic. Muzea v přírodě se od sebe liší také v tom, zda vznikají na lokální, regionální či celonárodní úrovni, nicméně i přes svou rozdílnost mají všechna společný účel, kterým je alespoň částečně zdokumentovat a uchovat odkaz předchozích generací.⁴⁶

---

⁴⁴ Štika, J. *Československá muzea v přírodě*. Ostrava: Profil, 1989, str. 7.

⁴⁵ Tamtéž, str. 9.

⁴⁶ Nováková, M. *Skanseny v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. Praha, Olympia, 2006, str. 7.

2.2 Historie Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

V Česku se myšlenka soustředování staveb do muzeí pod širým nebem začala ve větší míře prosazovat na konci šedesátých let 20. století a v dnešní době se zde nachází přes padesát zařízení tohoto druhu.⁴⁷

Mezi jedno z nejoblíbenějších a nejrozlehlejších patří Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, které je zároveň nejstarším muzeem v přírodě ve střední Evropě. S myšlenkou jeho založení přišli bratři Bohumír a Alois Jaroňkové pocházející z nemajetné rodiny z Malenovic u Zlína.⁴⁸

Bohumíra Jaroňka inspirovala k vytvoření Valašského muzea v přírodě do velké míry návštěva Národopisné výstavy Československé v Praze. Ta se konala v letních měsících roku 1895 a navštívily ji více jak dva miliony návštěvníků. Ve výstavním paláci bylo vystaveno sedmnáct tisíc předmětů dokumentujících různé způsoby života lidí z Čech, Moravy, Slezska a Slovenska a samostatnou část zde tvořila valašská osada obsahující kolekci valašských staveb vybraných Dušanem Jurkovičem^{49, 50}.

Alois Jaroněk hledal inspiraci v právě vznikajícím muzeu v přírodě v dánském Aarhusu a v nejstarším muzeu v přírodě na světě, ve švédském Skanzenu. Oba bratři se v roce 1909 přestěhovali do Rožnova pod Radhoštěm, kde Alois založil umělecko-řemeslnou keramickou a gobelínovou dílnu a spolu s Bohumírem se začali zabývat myšlenkou založení muzea v přírodě.⁵¹

„Roku 1911 se z podnětů bratří Jaroňků ustavil v Rožnově Muzejní a národopisný spolek, jehož předním úkolem a cílem bylo vybudovat Valašské muzeum v přírodě.“⁵² První ideový projekt tohoto muzea vytvořil Bohumír Jaroněk temperou v roce 1913, k jeho samotné realizaci však došlo až po skončení první světové války. V roce 1924 byly přeneseny první dřevěné stavby z rožnovského náměstí, v roce 1925

---

⁴⁷ Tamtéž, str. 8.

⁴⁸ Dvořáček, P. *Skanzeny České a Slovenské republiky*. Praha: Academia, 2010, str. 60.

⁴⁹ Dušan Samo Jurkovič byl slovenský architekt, návrhář nábytku a etnograf, který výrazně ovlivnil lidovou architekturu.

⁵⁰ Štika, J. *Československá muzea v přírodě*. Ostrava: Profil, 1989, str. 20-21.

⁵¹ Valašské muzeum v přírodě. *Vznik a vývoj*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/o-muzeu/vznik-a-vyvoj/vznik-a-vyvoj.html>>.

⁵² Šuleř, O. *Je to chůze po kotárech!: povídání o valašském folklóru a lid. kultuře na Valašsku*. Praha: Vyšehrad, 1989, str. 182.

byl areál zpřístupněn veřejnosti a stal se místem konání prvního valašského folklorního festivalu nazvaného Valašský rok. Je třeba dodat, že o úspěšnost celého programu se kromě bratrů Jaroňkových zasloužil například také Josef Kramoliš, který se stal pozdějším předsedou muzejního spolku, Miloš Kulišťák, organizátor pozoruhodných národopisných slavností, a lékárník František Klauda, který muzeum podporoval především finančně.⁵³

Budování skanzenu nebylo jednoduchou záležitostí a především v počátcích přibývalo exponátů velmi pomalu, za velké námahy a vynaložení značných finančních prostředků. Situace se zlepšila až po druhé světové válce, kdy se výstavby a správy muzea ujal stát, který instituci postavil na pevný odborný základ.⁵⁴

Od počáteční fáze, kdy bylo ve Valašském muzeu v přírodě umístěno jen malé množství lidových staveb, se tak expozice značně rozrostla. V současné době se Valašské muzeum v přírodě skládá ze čtyř částí. Jako první bylo vybudováno Dřevěné městečko, v šedesátých letech 20. století došlo k vytváření nejrozsáhlejšího areálu Valašské dědiny, následovaly Pustevny a Mlýnská dolina, pojmenovaná podle Tomkova mlýna z poloviny 18. století.⁵⁵

Kromě zmiňovaných areálů a jejich objektů nabízí Valašské muzeum v přírodě také ukázkou tradičních lidových řemesel, umění a lidového folklóru. „*Mezi nejznámější akce rožnovského skanzenu náleží Rožnovské slavnosti, Valašský jarmark, Velikonoce a Vánoce na Valašsku a řada dalších.*“⁵⁶ Význam Valašského muzea v přírodě byl doceněn v roce 1995, kdy bylo muzeum vyhlášeno Národní kulturní památkou.

---

⁵³ Štika, J. *Valašské muzeum v přírodě*. Praha: ČTK-Pressfoto, 1991, str. 48.

⁵⁴ Šuleř, O. *Je to chůze po kotárech!: povídaní o valašském folklóru a lid. kultuře na Valašsku*. Praha: Vyšehrad, 1989, str. 183.

⁵⁵ Dvořáček, P. *Skanzeny České a Slovenské republiky*. Praha: Academia, 2010, str. 60-70.

⁵⁶ Čerňanský, M. *Skanzen Rožnov pod Radhoštěm*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.lidova-architektura.cz/ochrana-pamatky/muzea-skanzeny/roznov-muzeum-skanzen.htm>>.

3 Valašské muzeum v přírodě

3.1 Valašská dědina

Valašská dědina představuje nejrozsáhlejší areál Valašského muzea v přírodě. V jejím rámci lze zhlédnout rozmanité stavby jak obytného, tak společenského a hospodářského charakteru uspořádané způsobem připomínající autentickou vesnici minulosti.

V současné době se v areálu nachází ke čtyřiceti objektům. „*První objekty byly postaveny v roce 1962, areál zpřístupněn od roku 1972.*“⁵⁷ Nachází se zde jak autentické exempláře převezené z místa, kde byly původně postaveny, tak repliky objektů, které se kdysi na valašských vesnicích vyskytovaly nebo dokonce stále vyskytují.

3.1.1 Stavby obytného charakteru

Areál Valašské dědiny zachycuje život různých sociálních vrstev na valašských vesnicích od poloviny 19. století. K vidění jsou zde jednoduché stavby i komplexnější domy. „*Valašská dědina nebyla ani v počátcích osídlování jednotným společensko-sociálním celkem. Diferenciace se během let stále prohlubovala a koncem 19. století a na počátku 20. století dosáhla svého vrcholu.*“⁵⁸

Na utváření obydlí a jeho vybavení měla vliv především kultura karpatská, pro niž je v oblasti Valašska typický přízemní roubený dům se sedlovou střechou krytou šindelem. Půdorys těchto stavení býval dvojdílný a trojdílný, komorového, chlévového nebo smíšeného typu.⁵⁹

---

⁵⁷ Valašské muzeum v přírodě. *Valašská dědina*. [online]. [cit. 2011-09-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/>>.

⁵⁸ Buzek, L. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 6.

⁵⁹ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 286.

Tyto a další aspekty lze pozorovat u obydlí umístěných ve Valašské vesnici, kde se život různých společenských vrstev odráží ve stavbách, jako je například chalupa bezzemka z Leskovce, chalupa ze Študlova, pasekářská usedlost z Velkých Karlovic, Blinkova chalupa z Horní Bečvy nebo fojtství z Lidečka.

Chalupa bezzemka z Leskovce

K jednomu z nejprostších stavení Valašské dědiny patří chalupa bezzemka z Leskovce. Bezzemci neměli vlastní stavení ani půdu a bydlívali proto v domě nebo v pouze v části domu svého sedláka, u něhož byli na podruží. Jejich obživou byla především nádenická práce doplňovaná podle potřeby domácí nebo řemeslnou výrobou, prací v lese, lomu, na opravách a na udržování cest nebo silnic. Jednalo se o práci náročnou a bylo samozřejmostí, že u sedláka pracovala i bezzemkova žena a děti. Bezzemek a jeho rodina se museli snažit vyjít sedlákovi ve všem vstříc, aby nezůstali bez střechy nad hlavou.⁶⁰

Bezzemek z Leskovce obýval celé dřevěné stavení, které je dnes k vidění ve Valašské dědině. Objekt mající doškovou střechu se skládá ze síně, miniaturní jizby, kterou na přelomu 19. a 20. století obývalo po čtyři roky šest lidí najednou, a chléva.⁶¹ „Jizba je necelé dva metry vysoká, podlaha udusaná.“⁶²

Jedná se o trojdílný dům chlévní, který se dle Václava Frolce vyskytoval většinou v krajích horských a podhorských, kde hrál významnou úlohu chov dobytka.⁶³

---

⁶⁰ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, 2007, str. 757.

⁶¹ Valašské muzeum v přírodě. *Chalupa bezzemka z Leskovce*. [online]. [cit. 2011-09-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/hoferska-chalupa-z-leskovce.html>>.

⁶² Buzek, L. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 29.

⁶³ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 34.

Chalupa bezzemka z Leskovce

Chalupa ze Študlova

O něco lépe na tom byli tzv. zvěroklestiči – miškáři žijící kdysi v chalupě ze Študlova, kde lze i dnes zhlédnout nářadí potřebné pro výkon daného povolání. Zvěroklestič byl řemeslník, který zbavoval hospodářská zvířata pohlavních žláz a jeho práce byla nepostradatelná především v 19. a ve 20. století. Díky jeho zákroku byla zvířata klidnější, což usnadňovalo práci hospodáři, který využíval především krávy nebo koně k obstarávání svého živobytí.⁶⁴

Práce miškáře byla sice výnosná, ale toulavá – miškáři opouštěli svá stavení z jara a vraceli se před žněmi, dále setrvali mimo domov pět až šest týdnů na podzim. Za prací vycestovávali do Uher, Polska či Německa. Ani proces stávání se miškařem nebyl zdaleka jednoduchý. „*Miškař se musel tři léta učit a čtyři léta vykonávat pomocnickou praxi, než mu bylo dovoleno složit odbornou zkoušku samostatného živnostníka před zemskou komisí.*“⁶⁵

Stavení, které miškáři obývali, nemá komín a odvod kouře se tak řešil pomocí dřevohliněného dymníku. Ten byl zavěšen nad pec a odváděl dým nad strop, kde končil útvarem podobným malé peci rozvádějící kouř po celém podstřeší.⁶⁶ Stavení miškářů

---

⁶⁴ Český rozhlas. *V obci Komňa vzniklo netradiční muzeum zvěroklestičů.* [online]. [cit. 2012-02-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/ceskenej/v-obci-komna-vzniklo-netradicni-muzeum-zveroklesticu>>.

⁶⁵ Buzek, L. *Valašská dědina.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 19.

⁶⁶ Mencl, V. *Lidová architektura v Československu.* Praha: Academia, 1980, str. 366.

není přímo spojeno s chlévem, ten je postaven poblíž domu spolu s kůlnou a malou dílnou na zpracování dřeva.

Chalupa ze Študlova

Chalupa z Lužné

O postavení vlastníků chalupy z Lužné napoví něco fakt, že byla v minulosti součástí tzv. pasekářské kuly. Jednalo se o seskupení obytných a hospodářských budov, jejichž osadníky spojovaly dohromady existenční problémy. „*Jejich společným majetkem však byly jen pasínky, kde se společně pásli dobytek.*“⁶⁷

Roubený objekt byl postaven krátce před rokem 1781 z netesaných trámů a skládá se ze síně a jizby. Hlavní část jizby zabírá pec a vzhledem k tomu, že stavení nemá komín, odcházel kouř dymníkem nad strop a odsud šindelovou střešní krytinou. Oproti jiným stavením Valašské dědiny disponuje chalupa z Lužné také sklepem, její součástí býval také chlév a přístavek s vozem.⁶⁸

---

⁶⁷ Mácová, M. *Pasekářská kula, Valašské muzeum v přírodě*. [online]. [cit. 2012-02-28]. Dostupné na WWW: <http://www.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=71648&id_obce=17729>.

⁶⁸ Valašské muzeum v přírodě. *Chalupa z Lužné*. [online]. [cit. 2012-02-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/malisuv-dum-z-luzne.html>>.

Chalupa z Lužné

Chalupa z Velkých Karlovic

Poněkud větším stavením je pasekářská usedlost z Velkých Karlovic postavená ve druhé polovině 18. století. *„Pasekářské usedlosti se zakládaly zpravidla na dominikální lesní půdě, přidělené do nájmu za účelem přeměny přírodního lesa na prostor pro vznik obydlí a pro zemědělské hospodaření.“* Jednalo se o důsledek tzv. pasekářské kolonizace, která proběhla v horských částech Beskyd a Javorníků v 16. století a jejíž dozvuky bylo možno sledovat ještě ve století 18..⁶⁹

Pasekářské usedlosti se vytvářely v horských, hůře dostupných prostředích, rozptýleně nebo ve shlucích. Některé z nich se využívaly pouze sezónně, a to především tehdy, byly-li obývány rodinami s dětmi a školáky, které se na zimu uchýlovaly k příbuzným do údolí.⁷⁰ Pasekáři se živili chovem dobytka, sušením ovoce, drobnou řemeslnou výrobou a zemědělstvím.⁷¹

To bylo hlavní obživou také majitele pasekářské usedlosti z Velkých Karlovic. Dané obydlí se skládá z jizby a dvou komor, což odpovídá teorii Václava Frolce, který zdůrazňuje, že ve výběru mezi komorovým a chlévovým typem domu sehrály hlavní roli hospodářské a sociální podmínky. Komorový typ domu byl dle něho typický

---

⁶⁹ Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 24.

⁷⁰ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, 2007, str. 707.

⁷¹ Kudlov. *Historie a současnost*. [online]. [cit. 2012-02-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.kudlov.net/historie-a-soucasnost/>>.

především pro zemědělce, kteří potřebovali skladovací místo pro obilí a jiné zemědělské produkty.⁷²

Zemědělské produkty se na Valašsku pěstovaly na třech typech rolí – údolních zvaných rovně, výše položených a také na rolích vysokých ploch. „*Je samozřejmé, že potahové práce vykonávaly většinou jen krávy, jejichž doживost pak byla minimální. Koně vlastnili jen zámožní rolníci a formani.*“⁷³

Ještě do poloviny 18. století byl v podstatě jediným systémem polního hospodaření tzv. trojhonný systém, který se na Moravě udržel až do 20. století. Jeho základ spočíval ve střídání ozimu, jařin a úhoru. Jedna část obdělávané půdy se tak osela na jaře, druhá na podzim a třetí část, úhor, se nechala ladem a další rok se celý systém posunul. Díky úhoru se obnovovala úrodnost půdy, která byla ponechána ke spásání dobytku. Ve výše položených oblastech bylo zvykem, že úhory zabíraly až polovinu orné půdy.⁷⁴

Kromě zemědělství si pasekář z Velkých Karlovic přivydělával také formanstvím, povoláním, jehož součástí bylo zprostředkování obchodu mezi městy a vesnicemi. Mezi různorodý materiál, jehož přepravu formani zajišťovali, patřil podomácku ustrouhaný šindel, vlna, kmín, sušené ovoce a další. „*Jak se rozrůstaly karlovická, vsetínská a krásenská huť, vozili formani do světa sklo a nazpět přiváželi křemen, sodu, jemný písek a jiný materiál potřebný pro sklárny.*“⁷⁵ Formani vozili obchodníkům zboží na speciálně vybavených vozech tažených koňmi a jejich dlouhé a náročné cesty se někdy protáhly až na půl roku. Pasekář z Velkých Karlovic měl daný vůz uschovaný v jednom ze dvou přístřešků nacházejících se po stranách domu.⁷⁶

Formanství začalo ztrácet svůj význam s výstavbou tzv. Severní dráhy císaře Ferdinanda otevřené roku 1847. „*Byla to první parostrojní železnice v Rakouské monarchii spojující Vídeň přes Moravu s Haličí.*“⁷⁷ Definitivní konec daného zaměstnání přinesl ale až rok 1908, kdy byla otevřena dráha ze Vsetína do Velkých Karlovic.

---

⁷² Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 34.

⁷³ Buzek, L. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 21.

⁷⁴ Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 33.

⁷⁵ Šuleř, O. *Je to chůze po kotárech!: povídky o valašském folklóru a lid. kultuře na Valašsku*. Praha: Vyšehrad, 1989, str. 91.

⁷⁶ Buzek, L. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 23.

⁷⁷ Kment, Z. *Hospody a jejich společenská úloha v české společnosti aneb, hostince v Čechách, šenky na Valašsku a hospody ve Valašském Meziříčí*. Valašské Meziříčí: [Z Kment], 2003, str. 166.

Součástí usedlosti z Velkých Karlovic je také boční komora, tzv. chalúpka, kde bydleli výměnkáři. Jednalo se o starého hospodáře se ženou, kteří předali správu usedlosti mladšímu nástupci. Ten byl povinen pečovat o výživu, bydlení a další potřeby dotyčných.⁷⁸

Chalupa z Velkých Karlovic

Blinkova chalupa z Horní Bečvy

Trojdielný půdorys typický pro valašský dům má také Blinkova chalupa z Horní Bečvy skládající se z jizby, komory a průchozí síně. Po stranách stavení byly přistavěny dva přístřešky, kde si drobní zemědělci Blinků ukládali svá nářadí.

Vedle zemědělství si daní majitelé přivydělávali také ševcovinou. „*Byl to charakteristický úkaz na Valašsku, kdy podomácká řemeslná práce přinášela doplněk ke skrovné obživě.*“⁷⁹ Švec byl původně sešivač kožených výrobků, později výrobce obuvi. Jako odvětví kožedělné výroby je ševcovství zachyceno v písemných pramenech od 14. století. V této době se ševci dělili na výrobce nové obuvi neboli noviníky a na opraváře obuvi neboli vetešníky či prtáky. V 16. století došlo k sjednocení těchto odvětví.⁸⁰

⁷⁸ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 168.

⁷⁹ Tamtéž, str. 20.

⁸⁰ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II.*. Praha: Mladá fronta, 2007, str. 666.

Jedna z nejstarších forem obuvi, kterou ševci vyráběli, byly tzv. krpce. Byly střižené z jednoho kusu hovězí nebo vepřové kůže a k noze se upínaly pomocí řemínku nebo šňůrek, což umožňovalo chůzi po horském terénu. O něco později se začaly vyrábět také soukenné šněrovací boty a papuče.⁸¹

Blinkova chalupa z Horní Bečvy

Fojtství z Lidečka

Vzácnou stavbu představuje fojtství z Lidečka. „Objekt fojtství pochází z roku 1812, kdy si ho nechal postavit tehdejší lidečský fojt František Františák.“⁸² Fojt, v Čechách nazývaný starosta nebo rychtář, stál v čele obce a v jeho kompetenci bylo například vybírání daní a souzení sousedských sporů. Jak uvádí Ladislav Buzek, probíhaly v lidečském fojtství, podobně jako v jiných budovách tohoto určení, schůze obecních starších, tzv. valašské hromady.

Fojtský úřad byl na Valašsku dvojitý – dědičný a tzv. zákupný. Tato funkce se tedy dědila z otce na syna nebo zcela běžně platilo pravidlo, že kdo koupil ve vesnici fojtství, stal se fojtem. Pokus o zrušení dědičného fojtství a jeho nahrazení systémem

---

⁸¹ Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 127.

⁸² Valašské muzeum v přírodě. *Fojtství z Lidečka*. [online]. [cit. 2011-11-06]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/fojtstvi-z-lidecka.html>>.

voleb proběhl v roce 1774 za vlády Marie Terezie. Nicméně daný systém zůstal bez větších změn až do roku 1848, kdy úřad fojta zanikl a jeho roli nahradil starosta.⁸³

Budova fojtství bývala, stejně jako je tomu ve Valašském muzeu v přírodě, dvoupatrová, větších rozměrů a vzhledem k postavení svého majitele sloužila několika účelům. „*Vážnost rodu i jejich bohatství vyžadovaly postavit si dům, který sloužil nejen potřebám zemědělce, ale také jako místní úřad, někdy soudní budova a leckdy i jako přechodné vězení.*“⁸⁴ O nedělích se tato stavba proměňovala v místo, kde se šenkovalo pivo a tancovalo.

Fojtství z Lidečka

3.1.2 Stavby společenského a hospodářského charakteru

K nejdůležitějším stavbám, jež podporovaly společenský život na vesnici, patřila na Valašsku škola, hospoda a kostel. V rámci Valašské dědiny zastupuje tato stavení škola z velkých Karlovic, hospoda s kupeckým krámem ze Zděchova a

---

⁸³ Kment, Z. *Hospody a jejich společenská úloha v české společnosti aneb, hostince v Čechách, šenky na Valašsku a hospody ve Valašském Meziříčí*. Valašské Meziříčí: [Z Kment], 2003, str. 150.

⁸⁴ Vyškovský, R. *Valašské fojtství s roubenou komorou*. [online]. [cit. 2011-11-06]. Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/lidovestavby/vystrihovanky/_zprava/206597>.

evangelický toleranční kostel z Huslenek – objekty postavené v rámci realizace Norského grantu, finančních prostředků k uchování evropského kulturního dědictví.⁸⁵

Škola z Velkých Karlovic

Co se týče vzdělání na valašských vesnicích, nebyla jeho úroveň v minulosti příliš vyspělá. Školní výuka často probíhala z důvodu nedostatku škol ve větších selských chalupách, kde se děti učily především základům psaní, čtení a počítání.

Jednalo se tedy o vzdělávání nižší a školy byly především typu triviálního. Vyšší školství nepřipadalo z finančních důvodů pro oblast Valašska téměř v úvahu. Děti navíc nemohly navštěvovat školu pravidelně, jelikož se musely zapojovat do domácích prací a prací na poli. „*Proto byly také děti 9-12leté běžně ze škol uvolňovány.*“⁸⁶ Školy navíc často bývaly v rukou nepovolných a nevzdělaných osob, jako byli například vysloužilí vojáci, řemeslníci nebo hudebníci a tomu odpovídala také úroveň výchovy a vzdělávání.

Jedna ze škol se v této oblasti nacházela například v obci Velké Karlovice a její repliku je možné zhlédnout ve Valašském muzeu v přírodě. Jedná se o dřevěnou budovu se zvoničkou a sedlovou střechou. Objekt je postaven na základě plánů z roku 1888 a v jeho rámci je k vidění jedna třída a kabinet s dobovým interiérem.⁸⁷

Expozice je zasazena do roku 1890, tedy do doby, kdy stále platil školský zákon z roku 1869 navazující bezprostředně na školský zákon z roku 1868. V jejich důsledku došlo k zesvětštění a postátnění školství a nový zákon navíc upravoval fungování elementárního vzdělávání. Byla jím zavedena osmiletá povinná školní docházka, upravoval chod zařízení, v nichž měla být realizována výuka (obecné, měšťanské školy) a věnoval se také institucím pro vzdělávání učitelů, tzv. učitelským ústavům.⁸⁸

Na škole obecné se děti učily náboženství, jazyku, počtům, základům přírodovědy, zeměvědy a historie, psaní, nauce o formách geometrických, zpěvu a tělocviku. Děvčata byla navíc vyučována v ženských ručních pracích a v nauce o

---

⁸⁵ Valašské museum v přírodě. *Valašská dědina*. [online]. [cit. 2012-02-02]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/>>.

⁸⁶ Cach, J. *Výchova a vzdělání v českých dějinách II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989, str. 167.

⁸⁷ Valašské museum v přírodě. *Škola z Velkých Karlovic – Miloňova*. [online]. [cit. 2011-11-11]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/skola-z-velkych-karlovic-milonova.html>>.

⁸⁸ Váňová, R. *Studijní texty k dějinám pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1884, str. 146.

domácím hospodářství. Zajímavé je také ustavení množství učitelů, kteří na těchto školách působili. „*Je-li na některé škole po tři léta po sobě jdoucí v průměru 80 žáků, ustanoví se nevyhnutelně druhý učitel, a jestliže žáků 160, zřídí se učitel třetí a podle toho poměru zřídí se učitelů více.*“⁸⁹

Školy měšťanské měly sloužit především žákům, kteří nepokračovali se vzděláváním na školách středních, ale chtěli dosáhnout vzdělání vyššího, než jaké umožňovala škola obecná. Školy měšťanské existovaly buď v jedné budově se školou obecnou a v tomto případě se tedy škola skládala z osmi tříd, nebo samostatně o třech třídách, které se napojovaly na pátý ročník školy obecné. Předměty vyučované na obecných školách byly probírány v měšťanských školách do větší hloubky, novými předměty byl například přírodopyt⁹⁰, aritmetika, vedení kněh⁹¹ a krasopis. Neobligátním způsobem bylo možno vyučovat také cizímu jazyku.⁹²

Škola z Velkých Karlovic

---

⁸⁹ Tamtéž, str. 148.

⁹⁰ Přírodopyt byl předmětem, ve kterém se žáci obecných a měšťanských škol seznamovali s fyzikálními a chemickými poznatky.

⁹¹ Jednalo se o výuku účetnictví.

⁹² Váňová, R. *Studijní texty k dějinám pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1884, str. 149.

Hospoda ze Zděchova

Místem, kde se pravidelně scházeli obyvatelé Valašska, byla také hospoda. Ta plnila v obci funkci ubytovací, informační a společenskou a odbývala se v ní řada slavností a tradic, jichž se účastnil celý kolektiv obce.

Hospody nesloužily pouze jako prostory pro hosty, ale jednalo se o rolnické usedlosti se specializovaným provozem. Od ostatních domů odlišovala hospody jejich výstavnost, kterou se pyšnily především hospody obecní a hospody patřící bohatým rychtářům.⁹³

Ve Valašské dědině je hospoda zastoupena replikou stavení ze Zděchova, které se v této obci stále nachází. Jedná se o dvoupatrovou dřevěnou budovu s doškovou střechou, v jejichž prostorách se mohou občerstvit návštěvníci Valašského muzea v přírodě.

Hospoda ze Zděchova

Evangelický toleranční kostel z Huslenek

Protiváhou hospody byl na valašské vesnici kostel, který ovlivňoval každodenní život vesničanů. V českých zemích se až do 18. století stavěly především kostely dřevěné, které začaly být postupem času nahrazovány kostely zděnými. V současnosti

---

⁹³ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 205.

se tak dochovalo pouze kolem padesáti dřevěných objektů, v nichž se prolínají prvky domácí stavební tradice s architektonickými požadavky církevní univerzállosti.⁹⁴

Dřevěný je také evangelický toleranční kostel z Huslenek, replika stavení z roku 1786. Kostel byl postaven pět let po vyhlášení tolerančního patentu, jímž evangelíci v českých a moravských zemích získali svobodu vyznání. I poté však existovala jistá omezení a evangelické sbory mohly být zakládány pouze za podmínky, že se k nekatolickému vyznání přihlásilo alespoň sto rodin v rámci panství. To nebylo po vyhlášení falešného tolerančního patentu z roku 1777, jehož prostřednictvím úřady získaly seznam evangelíků, malé množství. Nicméně na rožnovsko-meziříčském panství se k nekatolickému vyznání přihlásilo 137 rodin, čímž byla podmínka splněna. „Založení sboru na rožnovsko-meziříčském panství bylo úředně potvrzeno 1. května 1782 a od tohoto data si evangelíci také směli povolati vlastního faráře.“⁹⁵ Roku 1861 byl navíc vyhlášen císařem Františkem Josefem I. tzv. protestantský patent, který zcela zrovnoprávnil katolické a evangelické vyznání.⁹⁶

Kostel ve Valašské dědině je jednodlní, postavený z levných materiálů a jeho skromné vybavení odpovídá špatné ekonomické situaci protestantských sborů na Valašsku.⁹⁷ V celé stavbě kostela, jak z venku, tak v rámci interiéru, se odráží práce lidových stavitelů, jejich tesařské a řemeslné zkušenosti.

---

⁹⁴ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska I.* Praha: Mladá fronta, str. 168.

⁹⁵ Křivohlavá, K. *Dřevěný toleranční kostel ve Velké Lhotě.* Velká Lhota: Občanské sdružení Dům na skále, 2003, 7.

⁹⁶ Tamtéž, str. 85.

⁹⁷ Valašské muzeum v přírodě. *Evangelický toleranční kostel z Huslenek.* [online]. [cit. 2011-11-25]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/evangelicky-tolerancni-kostel-z-huslenek2.html>>.

Evangelický toleranční kostel z Huslenek

Zvonice z Lužné

Další důležitou sakrální stavbou, do jisté míry také technickou, byla na valašské vesnici zvonice, mající řadu funkcí. V souvislosti s kostelem sloužily zvonice k ohlašování bohoslužeb a dalších církevních záležitostí, jejich funkcí bývala také ochrana kostelního areálu nebo sloužily jako brána. V civilním životě poskytovaly zvonice informace o čase a zajišťovaly varující signál například při požáru nebo nepřátelském vpádu. K velkému rozšíření zvonice došlo za vlády Marie Terezie v roce 1751, kdy vyšel tzv. ohňový patent nařizující, aby byl v každé obci zvon, který by ohlásil případný požár.⁹⁸

Zvonice se liší materiálem, z něhož byly postaveny. Třemi základními typy zvonice jsou zvonice zděné, dřevěné a hrázděné. Zděná zvonice má obvodové zdi postavené z kamene nebo cihel, ale zvonová stolice se zavěšenými zvony je dřevěná. V případě, že má zvonice více pater, bývá spodní nosná část zděná a horní zvonové patro dřevěné. Od tohoto druhu je nutno odlišit dřevěnou zvonici na podezdívce, která nedosahuje výšky běžného patra. Dřevěná zvonice má vnitřní konstrukci i vnější plášť ze dřeva. Zvonice hrázděná má obvodové zdi postavené z dřevěné rámové konstrukce, vyplněné zdivem nebo jinou výplní. Jedná se o velmi vzácný typ a na našem území se tato stavba nachází pouze ojediněle.⁹⁹

---

⁹⁸ Kuča, K. *České, moravské a slezské zvonice*. Praha: Libri, 1994, str. 8-9.

⁹⁹ Tamtéž, str. 11-12.

Rozšířením zvonice vznikala většina moravských kaplí, kde byl umístěn oltář se sochou nebo obrazem patrona, lavice a v některých větších kaplích také kůr. Několikrát do roka se zde konala mše.¹⁰⁰

Dle Karla Kuče je nutné odlišovat od zvonice tzv. obecní zvoničky, což jsou drobné vesnické stavby nesoucí zvonek a k jejichž zřizování docházelo na místech, kde nebyl kostel. Daná stavení mívají různou podobu od prosté dřevěné vidlice po hranolovou zděnou stavbu.¹⁰¹

Naopak Václav Frolec řadí zmiňované objekty mezi zvonice. Nejjednodušší způsobem jejich vytváření představovalo dle Václava Frolce zavěšení zvonu na příčku zasazenou do rozsochy stromu, někdy bývaly zvony umístěny v rozsoše sloupu zasazeného do země. Další zvonice byly sestaveny spojením dvou sloupů, mezi nimiž byl umístěn zvon se šindelovou střechou. Složitější typ zvonice, který se vyskytuje také ve Valašské dědině, se skládá z uzavřeného prostoru, který chránil zvoníka před nepříznivým počasím.¹⁰²

Zvonice z Lužné

---

¹⁰⁰ Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 110.

¹⁰¹ Kuča, K. *České, moravské a slezské zvonice*. Praha: Libri, 1994, str. 232.

¹⁰² Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 214.

Dalším místem, kde se setkávali obyvatelé vesnice a sdělovali si své zkušenosti, radosti i starosti, byly stavby hospodářského charakteru, k nimž patří například sušárna na ovoce, komora, kovárna a mlýn.

Sušárna na ovoce ze Seninky

Součástí zemědělského hospodaření na Moravě bylo pěstování různých druhů ovocných stromů. Jejich plody si až do počátku 19. století sušili vesničané především doma v peci, později však za tímto účelem začaly vznikat drobné stavby, tzv. sušárny.¹⁰³

Sušárny na ovoce stávaly kvůli reálnému nebezpečí požáru opodál zemědělských stavení. „V každé obci jich bylo několik a hospodáři se v jejich využívání střídali.“¹⁰⁴ V rámci Valašského muzea v přírodě je tento druh stavby reprezentován sušárnou na ovoce ze Seninky pocházející z 19. století. Jedná se o jednoduchou dřevěnou stavbu se sedlovou šindelovou střechou, po jejíž straně se nachází otevřená předsíňka se vstupním otvorem.

Jak uvádí Václav Frolec, bývá vnitřní prostor sušárny rozdělen zpravidla do tří částí. „Vlastní sušárna je nejprostornější a zabírá střední oddíl budovy.“¹⁰⁵ Další části sušárny představuje oddělení, kde se připravuje a rovná ovoce na lísy, a předsíň, v níž se přikládá do pece a za dlouhých nočních večerů také beseduje a vypráví příběhy.

Sušárna na ovoce ze Seninky

¹⁰³ Tamtéž, str. 46.

¹⁰⁴ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 196.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 197.

Komora ze Seninky

Na první pohled nepříliš důležitý objekt Valašské dědiny představuje komora ze Seninky, která však ve skutečnosti plnila důležitou funkci. Sloužila k uskladnění úrody, a proto bylo nutné zabezpečit ji před zloději i před požárem. Pro oblast Valašska jsou typické komory patrové, doplněné o pavlač a schodiště podél vnější stěny, stejně jako je tomu k vidění u komory ze Seninky.¹⁰⁶

K obecnému rozšíření komor došlo v 18. a 19. století spolu s rozvojem obilnářství. Některé z nich tvořily součást obytného domu, jiné existovaly jako samostatné stavby. Zatímco komory jako samostatné stavby sloužily k uložení zemědělské produkce, zvláště obilí, převažovala u komor v domě funkce uskladnění potravin, oděvů, nástrojů a nářadí.¹⁰⁷

Komora ze Seninky

---

¹⁰⁶ Jánčář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 104.

¹⁰⁷ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska I*. Praha: Mladá fronta, 2007, str. 387.

Kovárna z Lutoniny

Součástí zemědělských usedlostí bývaly již od středověku také kovárny. Mezi vesnickými řemeslníky zaujímali kováři výsadní postavení a k činnostem, které vykonávali, patřilo kování koní, vyrábění pluhů, zbraní, nožů, ale také hřebíků a hrnců. Nezřídka se kováři specializovali a věnovali se například výrobě kotlů.¹⁰⁸

Ve starých kovárnách se zhotovovalo všechno ručně, ať šlo o výrobu vozové nápravy nebo ohýbání obruče kola. To byl také důvod, proč se kovářství učili zpravidla jen chlapci velcí a silní. Učení se kovářem trvalo většinou tři až čtyři roky a v jedné dílně bývalo hned několik učňů. Po vyučení museli kováři většinou kovárnu opustit a hledat si práci jinde, což bylo především v zimních měsících náročné. I přes autoritu, kterou kováři ve vesnici měli, trpěli občas nouzí. Jejich odborná náročná práce nebývala totiž dostatečně doceněná a často za ní místo peněz dostávali spíše naturálie ve formě dřeva a masa.¹⁰⁹

Zařízení kováren se od sebe moc nelišilo. Každá kovárna měla především prostor, kde se ohříval kov na potřebnou teplotu. Pod velkým otevřeným komínem tak planula výheň, jejíž žár se zvětšoval pomocí stojatého nebo ležatého kovářského měchu. Před výhni byla na rozměrném špalku umístěna kovadlina, kde kovář opracovával různé tvarovanými kladivy výrobky. Vzhledem k tomu, že kovář pracoval s otevřeným ohněm, budovaly se kovárny mimo vesnickou zástavbu na návsi nebo na okraji vesnice u hlavní komunikace.¹¹⁰

Ve Valašském muzeu v přírodě je umístěna kovárna z Lutoniny. Dílenský provoz tohoto stavení byl vystavěn z kamene v roce 1889, srubová komora nacházející se nad dílnou pochází z roku 1852. Kovadlina této kovárny nese letopočet 1734 a na Valašsku se jí říkalo náková.¹¹¹

Co se vlastnictví kováren týče, bývaly tyto objekty soukromým majetkem, nebo byly vlastnictvím celé obce, která je kovářům pronajímala nebo prodávala.¹¹² Železo bylo poměrně nákladným materiálem a venkovští kováři ho kupovali v železářských obchodech velkých měst. Například podkova byla v tehdejší době vzácným zbožím

---

¹⁰⁸ Dülmen, R. *Kultura a každodenní život v raném novověku II*. Praha: Argo, 2006, str. 29.

¹⁰⁹ Čermák, M. *Kovářství a podkovářství*. Praha: SZN, 1956, str. 7-8.

¹¹⁰ Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 108.

¹¹¹ Valašské muzeum v přírodě. *Kovárna z Lutoniny*. [online]. [cit. 2011-10-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/kovarna-z-lutoniny.html>>.

¹¹² Buzek, L. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 15.

majícím cenu asi dvoudenní stravy člověka.¹¹³ Stejně jako sušírny a ostatní stavby hospodářského charakteru sloužila také kovárna jako místo, kde se setkávali obyvatelé vesnice a sdíleli své zkušenosti.

Kovárna z Lutoniny

Větrný mlým z Kladník

Další důležitá stavba, která se vyskytovala na valašských dědinách v hojné míře především v 18. století a v první polovině století 19., je větrný mlýn. Ten představuje pravděpodobně nejstarší technické zařízení sloužící k využití přírodní energie a usnadnění lidské práce.¹¹⁴

Větrné mlýny byly vzhledem k výhodným povětrnostním podmínkám typické pro oblast Valašska. Existují tři typy těchto mlýnů. Jedná se o větrné mlýny dřevěné, zvané také německé, beraní nebo sloupové, větrné mlýny zděné, zvané také holandské a naposled malé mlýnky s větrnou turbínou. „První typ, jehož charakteristickým znakem je možnost otáčení celé stavby proti větru, patří k nejstarším a nejrozšířenějším větrným mlýnům na Moravě a ve Slezsku.“¹¹⁵ Zvláštností větrných mlýnů je jejich téměř stejný vzhled svědčící o tom, že tyto stavby nejsou produkty místní lidové kultury. Kdyby tomu tak bylo, nesly by tyto stavby jisté typické regionální znaky. Lze

---

¹¹³ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 204.

¹¹⁴ Janoška, M. *Větrné mlýny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2003, str. 19.

¹¹⁵ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 202.

proto usuzovat, že se jejich stavbou zabývali specializovaní vyškolení tesaři, tzv. sekerníci.¹¹⁶

Vedle mlýnů větrných existovaly také mlýny vodní. „*Nejstarší zprávy o výskytu vodních mlýnů na Moravě a ve Slezsku pocházejí ze 12. a pozdějších století; větrné mlýny jsou na tomto území doloženy až v druhé polovině 14. století.*“¹¹⁷ Postavení větrných a vodních mlynářů se od sebe značně lišila. Ekonomické postavení větrného mlynáře nebylo příliš silné a k obsluze jeho mlýna stačily dvě osoby, majitel a člen domácnosti. Mlýny vodní byly až pětkrát výkonnější a tedy také výdělek vodních mlynářů byl mnohem větší. K obstarávání mlýna si mohli vodní mlynáři dovolit najímat námezdní síly.¹¹⁸

V minulosti musel zájemce o vybudování mlýna získat svolení od vrchnosti, které stejně jako obci, kde se mlýn nacházel, musel vyplácet pravidelně poplatky. Mlýn si dotyčný musel vystavět na vlastní náklady. V pozdější době se mlýny stávaly součástí majetku jedné rodiny, v jejímž rámci se stavení dědilo z generace na generaci.¹¹⁹

Kromě své technické funkce sloužil mlýn také jako jakési centrum obce, kde se setkávali její obyvatelé, aby zjistili, co se událo nového doma i ve světě. Informace z cizích krajů donášeli do vesnice tzv. krajánci, tedy potulní vyučení mlynáři. Ti cestovali mlýn od mlýna, pomáhali mlynáři s prací, podíleli se na různých opravách a poučovali mlynáře o nových technických pokrocích.¹²⁰

V areálu Valašské dědiny se nacházejí dva větrné mlýny - větrný mlýn z Kladník na Přerovsku a větrný mlýnek s turbínou z Albrechtic.

Mlýn z Kladník byl postaven roku 1829 Františkem Skopalem, který k jeho konstrukci použil i části starších mlýnů. Jedná se o mlýn beraního typu, čtyři metry vysoký se čtvercovým půdorysem (5,7m x 5,7m). Mlýn příležitostně pracoval i po druhé světové válce a ve funkčním stavu se dochoval až do 80. let 20. století. V roce 1893 rozhodlo ministerstvo kultury o převozu mlecího zařízení s vnitřní trámovou konstrukcí do skanzenu v Rožnově pod Radhoštěm, kde k ní byla dostavěna vnější část.¹²¹

---

¹¹⁶ Vařeka, J. *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1982, str. 46.

¹¹⁷ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 200.

¹¹⁸ Janoška, M. *Větrné mlýny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2003, str. 27.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 16.

¹²⁰ Vařeka, J. *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku*. Uherské Hradiště: Slováké muzeum, 1982, str. 46.

¹²¹ Hlušíčková, H. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*. Praha: Libri: 2002, str. 217.

Do budovy mlýna ve Valašské dědině se vstupuje zezadu po zastřešených schodech, zdi tohoto objektu tvoří dřevěné trámy a jeho střecha je šindelová. Stavení je stále funkční a jeho interiér je zpřístupněn veřejnosti. Mlýn je umístěn mezi vzrostlými stromy, kde by v reálné situaci nikdy nemohl fungovat.¹²²

Větrný mlýn z Kladník

Větrný mlýnek s turbínou

Větrný mlýnek s turbínou je umístěn na stráni ve Valašské dědině a oproti větrnému mlýnu z Kladník je poměrně malý. Dosahuje výšky tří metrů a jeho půdorys má rozměry 2,1m x 2,9m. Do Valašského muzea v přírodě byl převezen kompletní, bez rozebrání v roce 1997 z Albrechtic v okrese Karviná. Postaven byl v roce 1936 a jeho interiér není zpřístupněn veřejnosti.¹²³

---

¹²² Doubek, J. *Vodní a větrné mlýny*. Valašské Meziříčí: Občanské sdružení ochránců přírody Valašské Meziříčí, 2010, str. 18.

¹²³ Tamtéž, str. 19.

Větrný mlýnek s turbínou

3.1.3 Salašnické stavby

Charakteristickým zaměstnáním obyvatel Valašska bylo po dlouhou dobu salašnictví, k jehož rozkvětu došlo na Moravě v 17. a 18. století.¹²⁴ Valašští pasteveci trávili podstatnou část roku v typicky horském obydlí nazývaném salaš. Těch se v rámci jedné vesnice nacházelo přibližně dvacet a všechny se vesměs skládaly ze dvou hlavních částí - košáru a koliby.

Košáry neboli ohrady pro ovce byly až do poloviny 19. století většinou nepřenositelné a měly oválný nebo kruhový půdorys. S postupem doby se však začaly přenášet a stavět do tvaru obdélníku.¹²⁵ Jedna ze stěn košárů měla v sobě otvory zvané strunga a u nich valaši dojili mléko do širokých dřevěných nádob zvaných gelety.¹²⁶

Horská pastva ovcí začínala obvykle v první polovině května. Na salaši dostaly ovce na uši značku a po prvním týdnu pastvy u nich byla provedena zkouška dojivosti, podle které dostaly ovce pojmenování celá, půlka nebo nicálka.¹²⁷

---

¹²⁴ Buzek, L. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 6.

¹²⁵ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 197.

¹²⁶ Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 52.

¹²⁷ Šuleř, O. *Je to chůze po kotárech!: povídání o valašském folklóru a lid. kultuře na Valašsku*. Praha: Vyšehrad, 1989, str. 61.

Život na salaši řídil bača, který si ovce i salaš pronajímal od tzv. vrchaře, tedy od zámožného fojta nebo sedláka. Bača si vydržoval tolik valachů, kolik potřeboval, a jejich den začínal vyháněním ovcí do košáru. Vzhledem k tomu, že se na salaši nacházely ovce několika hospodářů, tzv. míšaníků, odváděl jim bača sýr, žinčici nebo mléko. To, co nadbývalo, náleželo bačovi za práci. „*Byl-li rok dobrý, míval bača dva i tři centy, někdy ještě více. Naproti tomu v roce nepříznivém musel bača vrchařovi ještě dopláceti.*“¹²⁸

Ke zpracování sýra docházelo v kolibě, jejíž vybavení bývalo vesměs velmi jednoduché. Důležité zde bylo především ohniště, vatra, které nesmělo nikdy vyhasnout a k němuž se pojila řada magických praktik. „*Nad vatrou byl dřevěný sloupek nebo hák na zavěšení kotle. Říkalo se mu „kumhár“.* V zadní části koliby byla police na sušení a kysání sýra, tzv. komárník.“¹²⁹

Koliba z Černé hory

Výše popsaným vybavením disponuje také koliba z Černé hory umístěná ve Valašském muzeu v přírodě. Jedná se o příklad primitivní roubené stavby, kterou si budoval sám bača. Koliba má sedlovou střechu, nízký strop a roubenou stěnou je rozdělena na dvě místnosti. Stavení nedisponuje žádnými okny a jediný zdroj světla tak představovalo ohniště. Kouř z něho odcházel otvorem ve střeše, který vznikl nadzvednutím několika šindelů.¹³⁰

---

¹²⁸ Kadlec, K. *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských: S úvodem podávajícím přehled teorií o vzniku Rumunského národa.* Praha: Česká akademie, 1916, str. 426.

¹²⁹ Buzek, L. *Valašská dědina.* Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 7.

¹³⁰ Tamtéž, str. 9.

Koliba z Černé hory

Koliba z Nedašova

Jak uvádí Václav Frolec, existovalo na Valašsku více typů kolib, z nichž nejoblíbenější byly jednoduché koliby přenosné. Ty se užívaly v oblastech, kde docházelo k častému stěhování. *„Jejich pevná a důkladně provedená konstrukce spočívala na dvou silných trámech položených pod podélnými stěnami, které přesahovaly na obou stranách délku srubu o šedesát až sto centimetrů a jejich přední konec byl ztesán a zakulacen ve tvaru sanic.“*¹³¹

Ve Valašském muzeu v přírodě je tento typ koliby zastoupen pohyblivou kolibou z Nedašova. Ta je zbudovaná pevnou roubenou konstrukcí a stejně jako výše zmiňovaný typ koliby je postavena na dvou silných trámech. Stavení se stěhovalo přes léto, kdy došlo k přesunu do vyšších poloh, a v zimě, kdy se koliba přesouvala zpět dolů. Při přesunu, který zabezpečoval dostatek plochy ke spásání a zlepšoval také hygienické podmínky, byla celá koliba sepjata řetězy a později také kovanými kramlemi.¹³²

---

¹³¹ Frolec, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, str. 198.

¹³² Buzek, L. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974, str. 10.

Koliba z Nedašova

Pajta z jižního Valašska

Dalším typicky salašnickým stavením byla tzv. pajta. Jednalo se o chlév pro dobytek, který byl využíván především za chladných a deštivých nocí. Dané zařízení bylo postaveno jednoduchým způsobem: konstrukční základ pajty představovaly dvě až tři řady dřevěných podpěr, na nichž spočívala samospádová střecha. Od vnějšího okolí oddělovala pajtu dřevěná ohrada.¹³³ Ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm je možné zhlédnout pajtu z jižního Valašska.

Pajta z jižního Valašska

---

¹³³ Tamtéž, str. 199.

3.2 Dřevěné městečko

Dřevěné městečko, které se nachází na levém břehu řeky Bečvy v městském parku dříve zvaném Hájnice, představuje nejstarší areál Valašského muzea v přírodě. „Bylo otevřeno roku 1925 a prezentuje způsob života na malém městě v období od poloviny 19. století až po první čtvrtinu století dvacátého.“¹³⁴ Podoba tohoto areálu, která vznikla na základě studia písemné i obrazové dokumentace, představuje zmenšený obraz původního rožnovského náměstí. To bylo ještě v polovině 19. století výjimečné počtem a zachovalostí dřevěných roubených měšťanských domů a odráželo bohatou společenskou strukturu.¹³⁵

Dřevěné městečko lze zhlédnout přibližně během pětáctyřiceti minut a informace k objektům se lze dozvědět díky průvodcům, kteří se nacházejí uvnitř jednotlivých stavení. Těch je zde umístěno přibližně dvacet a v řadě z nich probíhají během roku folklorní a řemeslné programy.

Rožnovská radnice

Za nejdůležitější světskou budovu byla v Česku i ve světě v rámci města považována radnice, která byla především střediskem městské samosprávy a právního života. Konala se zde jednání městské rady, občané se zde scházeli ke společným komunálním usnesením a sídlil zde soud a vězení. Radnice měla vliv také na chod obchodu a hospodářství, jelikož se zde dohlíželo na dodržování měr a vah a byly zde uloženy městské peníze. Ve středověku i později tvořily součást radnic kaple pro bohoslužby před jednáním rady a ve větších radnicích se nacházely také šenky.¹³⁶

V Dřevěném městečku je k vidění původní radnice pocházející z roku 1770, která byla do Valašského muzea v přírodě převezena jako první objekt. Správu městečka Rožnova měl v rukou od středověku dědičný fojt, který zastupoval vrchnost a od 16. století byl volen na výroční vesnické hromadě. Původní fojt zde nejdříve skládal

---

¹³⁴ Valašské muzeum v přírodě. *Dřevěné městečko*. [online]. [cit. 2011-11-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/>>.

¹³⁵ Drápalová, L. *Dřevěné městečko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2008, str. 7.

¹³⁶ Kibic, K. *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 1. díl*. Praha: Libri, 2009, str. 9.

svůj úřad a vyslechl výtky ke své činnosti, poté byl ze svého úřadu propuštěn a volen byl jeho nástupce.¹³⁷

Fojt stál v čele městské rady, tedy samosprávného orgánu města, ale jeho pozice slábla. Postupem času se členové městské rady začali scházet bez fojtovy přítomnosti a střídali se v předsednictví po čtyřech týdnech jako purkmistři.¹³⁸ Ti postupně nabyli samostatné pravomoci a povinností vůči vrchnosti. Purkmistr z Rožnova tak například musel v 19. století docházet pravidelně na vrchnostenský úřad v Krásně k tzv. správám, při nichž mu byly udíleny vrchnostenské pokyny a nařízení, která sděloval ostatním měšťanům.¹³⁹

Budova radnice v Rožnově pod Radhoštěm byla v roce 1850 prodloužena a do jedné z jejích místností byla umístěna školní třída. Součástí původní budovy byl také sklep, přístupný z prostoru pod schodištěm do patra. Ten se však, stejně jako dvůr, kde byla umístěna šatlava a přístřešek pro vozy, nedochoval.¹⁴⁰

Jedná se o jednopatrový roubený dům s podsínkem. Přízemí domu obýval v minulosti obecní sluha, k jehož povinnostem patřilo starat se o vězně, kteří byli umístěni ve zmíněné věznici na dvoře radnice.¹⁴¹ Chod radnice se odehrával především ve velké místnosti v poschodí, kde se v 18. a 19. století scházela obecní rada a jednou měsíčně tu zasedali všichni rožnovští měšťané. „*Kdo bez omluvy nepřišel, byl potrestán „areštem“ a musel zaplatit pokutu třicet krejcarů.*“¹⁴²

V současnosti je v přízemí stavení v rámci expozice ke zhlédnutí původní obchod se smíšeným zbožím a stará pošta. Vývoj pošty prošel bohatou historií. V minulosti existovalo několik typů poštovních služeben s různou funkcí a personálem. V hlavních městech rakouské monarchie vznikaly vrchní poštovní úřady, pod které spadaly poštovní služebny v zemi. Jednalo se o poštovní úřadovny zajišťující listovní službu a poštovní stanice rozmístěné podél poštovních silnic.¹⁴³

---

¹³⁷ Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 161.

¹³⁸ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska I*. Praha: Mladá fronta, str. 554.

¹³⁹ MÚ Rožnov p/R. *Podrobná historie města Rožnov pod Radhoštěm*. [online]. [cit. 2012-02-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.roznov.cz/podrobna-historie-mesta-roznov-pod-radhostem>>.

¹⁴⁰ Fišera, Z. *Katalog historických radnic H-Ž*. Praha: Libri, 2010, str. 293.

¹⁴¹ Drápalová, L. *Dřevěné městečko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2008, str. 16.

¹⁴² Valašské muzeum v přírodě. *Rožnovská radnice*. [online]. [cit. 2011-12-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/radnice.html>>.

¹⁴³ Čtvrtník, P. *Dějiny pošty v českých zemích*. Praha: Česká pošta, 2000, str. 60.

Poštovní stanice bývaly buď drženy v soukromém vlastnictví z generace na generaci, nebo její pracovníky dosazoval stát. Za účelem zjednodušení poštovní správy, vešlo v roce 1838 v platnost císařské nařízení o zrušení dědičných poštovních privilegií za náhradu. Faktem ale je, že tohle nařízení situaci příliš nezměnilo. „*Dědiční poštmistři si nadále uchovali v systému poštovní přepravy své postavení a stát až do počátku 20. století dokonce udílel i nová dědičná privilegia.*¹⁴⁴

Důkazem je sama expozice ve Valašském muzeu v přírodě, která znázorňuje poštu, která setrvala soukromým podnikem až do roku 1895. Její majitel sám zajišťoval spojení Rožnova s okolními městy a obcemi a za své služby byl odměňován ročním platem.¹⁴⁵ To odpovídá platové reformě z roku 1840, podle které byli poštmistři odměňováni ročním platem upraveným podle rozsahu služebních povinností a v některých případech i určitým podílem z výnosu poštovního.¹⁴⁶

Od druhé poloviny 19. století se poštovní síť a její funkce rychle rozrostla, a aby byla do poštovní dopravy zapojena všechna místa, organizovala poštovní správa od roku 1869 postupně plní doručování.¹⁴⁷ Do této doby bylo doručování na hůře dostupná místa víceméně náhodné, založené na domluvě mezi obyvateli, přednosty poštovních stanic a úředními nebo obecnými sluhy či pocestnými.¹⁴⁸

Do konce 19. století byly rozšířeny služby pošty o poštovní poukázky, dobírky a spěšné doručování a poštovní síť tak dostala v základních rysech dnešní podobu. Velký vliv na vývoj poštovníctví měla průmyslová revoluce, a to nejen využitím železnice pro dopravu zásilek, ale také aplikací elektrotechnických vynálezů značně usnadňujících spojení. Elektrický telegraf byl na našem území zaveden od roku 1847, kdy byl zahájen stálý provoz na telegrafní lince Brno – Vídeň. A velký význam mělo samozřejmě také vynalezení telefonu, v českých zemích zaváděného od 70. let 19. století.¹⁴⁹

---

¹⁴⁴ Tamtéž, str. 61.

¹⁴⁵ Drápalová, L. *Dřevěné městečko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2008, str. 16.

¹⁴⁶ Čtvrtník, P. *Dějiny pošty v českých zemích*. Praha: Česká pošta, 2000, str. 62.

¹⁴⁷ Hlušíčková, H. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I*. Praha: Libri, 2001, str. 203.

¹⁴⁸ Čtvrtník, P. *Dějiny pošty v českých zemích*. Praha: Česká pošta, 2000, str. 63.

¹⁴⁹ Hlušíčková, H. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I*. Praha: Libri, 2001, str. 204.

Rožnovská radnice

Billův měšťanský dům

Jako další objekt byl do Valašského muzea v přírodě přemístěn Billův měšťanský dům, který se, stejně jako radnice, původně nacházel na rožnovském náměstí. Stavení pochází z roku 1750 a jeho součástí je podsíněk, před něhož vystupuje patrová část domu udržovaná dřevěnými kůly.

V přízemní části domu se nachází síň, kde se skladovaly potraviny a odkládaly právě nepotřebné věci, jako je například kotel na vyvařování prádla. Ze síně se vchází do kuchyně, kde se odehrával celý život rodiny – jedlo se, spalo se a vařilo se zde na peci, která vyhřívala také tzv. parádní pokoj, světnici používanou pro reprezentaci před vzácnějšími návštěvami.¹⁵⁰

Rodina Billů obývající popisované stavení si přivydělávala několika druhy obživy. Kromě hospodaření na poli a s dobyt看em se Billové věnovali krejčovství a ve svém domě vybudovali také sběrnou dopisů. Horní patro svého obydlí, které u jiných měšťanských stavení sloužovalo především jako skladovací komora, pronajímali hostům, kteří se do Rožnova pod Radhoštěm přijížděli zregenerovat do klimatických lázní. *„Pokoje k pronajmutí bývaly zařizovány nábytkem komfortnějším než měli domácí v přízemí. Podle úrovně vybavení hostinských pokojů byly světnice posuzovány úředníky obecního úřadu a rozdělovány do několika kategorií, s nimiž souvisela i cena*

---

¹⁵⁰ Valašské muzeum v přírodě. *Billův měšťanský dům*. [online]. [cit. 2012-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/billuv-mestansky-dum.html>>.

za pronájem, kterou opět určoval obecní úřad. ¹⁵¹ Ten vykonával také hygienický dozor, aby nedocházelo k šíření chorob.

Bývalé klimatické lázně v Rožnově pod Radhoštěm byly založeny v roce 1796 a údajně využívaly zdejší jodobromové prameny. V roce 1820 zde byl vybudován první léčebný ústav a po roce 1887 se k léčení používala sladká ovčí syrovátka, mléko a kefír.¹⁵²

Billův měšťanský dům

Hostinec u Vašků

O tři roky později po radnici a Billově chalupě byl v areálu Dřevěného městečka umístěn hostinec U Vašků. Alkohol a tabák byl v 18. století k dostání pouze ve fojtstvích, což se změnilo v druhé polovině století 19., kdy začaly vznikat další hostince spojované často s obchodem nebo řeznictvím. S postupem času vznikala zařízení, která se specializovala výhradně na pohostinství.¹⁵³

Právo vařit pivo patřilo k tradičním výsadám měst a šlo o poměrně výnosnou činnost, což je důvodem, proč se o ni zajímala také vrchnost. Kromě hospod provozovaných měšťany a neoficiálních sousedských hostinců tak vznikaly hospody

---

¹⁵¹ Drápalová, L. *Dřevěné městečko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2008, str. 14.

¹⁵² Hlušíčková, H. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I*. Praha: Libri: 2001-2004, str. 518.

¹⁵³ Kment, Z. *Hospody a jejich společenská úloha v české společnosti aneb, hostince v Čechách, šenky na Valašsku a hospody ve Valašském Meziříčí*. Valašské Meziříčí: [Z Kment], 2003, str. 157.

vchnostenské nebo panské. Majitel panství si postavil hospodu, kterou buď sám provozoval, nebo ji pronajímal a její nájemce musel odebírat nápoje z panských zdrojů.¹⁵⁴

Hospoda u Vašků je nejstarším objektem Valašského muzea v přírodě a zároveň nejstarší dochovanou roubenou stavbu na Moravě pocházející z první poloviny 17. století.¹⁵⁵ Jan Vašků koupil tento dům v roce 1671 od svého tchána a ve vlastnictví této rodiny zůstal objekt až do 20. století.¹⁵⁶

Zařízení se řadí mezi městské stavby, pro něž je, stejně jako u předchozích objektů, typické jedno patro a podsíněk. Ten je, jak se tvrdí, v hostinci vydlážděn plochými kameny z řeky Bečvy a nacházejí se zde dlouhé lavice, na nichž sedávaly ženy vracující se z kostela.

V minulosti se v prostorách tohoto stavení scházeli měšťané a o pravidelnosti jejich návštěv svědčí číslování sklenic a míst k sezení. Stavba slouží svému účelu i dnes a k pohoštění a zhlédnutí dobového interiéru zde docházejí návštěvníci Valašského muzea v přírodě.¹⁵⁷

Hostinec u Vašků

---

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 162.

¹⁵⁵ Drápalová, L. *Dřevěné městečko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2008, str. 20.

¹⁵⁶ Kment, Z. *Hospody a jejich společenská úloha v české společnosti ...* str. 161.

¹⁵⁷ Valašské muzeum v přírodě. *Hostinec U Vašků*. [online]. [cit. 2011-12-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/hostinec-u-vasku.html> l>.

Hospoda na posledním groši

Dalším stavením sloužícím ve Valašském muzeu v přírodě jako restaurační zařízení je hospoda Na posledním groši. „*Název hospody "Na posledním groši" je odvozen od hospody, kterou postavil architekt Dušan Jurkovič v Praze na Národopisné výstavě československé v roce 1895.*“¹⁵⁸ Hospoda Na posledním groši v Dřevěném městečku tedy vlastně nikdy hospodou nebyla a vytvořena byla na počest zmíněné výstavy.

Jedná se o původní Žingorovu chalupu, která stávala až do roku 1969 na rožnovském náměstí. Její interiér byl přebudován k potřebám pohostinství a součástí hlavní místnosti je dnes místo pro muzikanty a vyvýšený fojtovský stůl. Místo pro hosty je vybudováno také ve dvoře tohoto dvoupatrového stavení.¹⁵⁹

Hospoda Na posledním groši

Kuželna

Za zábavou chodili obyvatelé Valaška také do kuželen. Jedna z nich, postavená v roce 1967 podle objektu v Ústí u Vsetína, je umístěna také ve Valašském muzeu v přírodě.

---

¹⁵⁸ Valašské muzeum v přírodě. *Hospoda Na posledním groši*. [online]. [cit. 2012-01-26].

Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/hospoda-na-poslednim-grosi.html>>.

¹⁵⁹ Valašské muzeum v přírodě. *Hospoda Na posledním groši*. [online]. [cit. 2012-01-26].

Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/hospoda-na-poslednim-grosi.html>>.

Zpočátku zde byly k vidění dráhy s dřevěnými kuželkami a dřevěnými koulemi připodobňujícími vybavení podobného zařízení v minulosti. Nicméně nedlouho po zahájení činnosti objektu, došlo k jeho uzavření a později přebudování na prodejní stánek. V roce 2005 poté došlo k renovaci stavení a snaze navrátit mu jeho původní vzhled a funkci.¹⁶⁰

Kuzelna

Fojtství z Velkých Karlovic

Ve třicátých letech 20. století bylo Dřevěné městečko doplněno kopií fojtství z Velkých Karlovic. Jedná se o honosné stavení z roku 1793 obývané zástupcem vrchnosti, který měl za své služby dvojnásobný díl půdy, právo postavit mlýn, pilu a valchu a také šenkovat panské pivo a kořalku.¹⁶¹

V některých vesnicích se tato funkce dědila z otce na syna v jedné rodině, která tento úřad dostala jako výsadu. V jiných vesnicích se fojt volil na výroční vesnické hromadě, kde mívala obec značnou volnost. S postupem času si však v mnoha krajích začala vrchnost osobovat právo volby fojta, který se tak vzdálil ostatním vesničanům a stal se téměř vrchnostenským dozorcem.¹⁶²

¹⁶⁰ Valašské muzeum v přírodě. *Kuzelna*. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/kuzelna.html>>.

¹⁶¹ Drápalová, L. *Dřevěné městečko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2008, str. 22.

¹⁶² Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 160.

V přízemní části domu se hlavní dění odehrávalo ve velké jizbě, která sloužila jako prostory pro spaní, jako místo k rozdělování práce pro poddané a dvakrát do roka dokonce jako hospoda, kde se scházeli sousedé k tanci a zpěvu. Kromě jizby se v přízemí nachází samostatná kuchyně, kde na tzv. kútku na otevřeném ohni chystala hospodyně pokrmy, a komora pro výměnkáře.¹⁶³

Patro domu sloužilo původně jako skladovací prostory a ubytování pro služebné. V současné době je zde ke zhlédnutí expozice vybavení domu před první světovou válkou a také komora ke skladování potravin.

Fojtství z Velkých Karlovic

Kostel sv. Anny z Větrkovic a Valašský Slavín

Další významnou stavbou v Dřevěném městečku je kostel svaté Anny. „Začal se stavět těsně před 2. světovou válkou a vysvěcen byl v roce 1945.“¹⁶⁴ Jedná se o kopii vyhořelého kostelíka z Větrkovic skládajícího se z jedné lodi a zděné sakristie.

Po stěnách kostela je k vidění čtrnáct zastavení křížové cesty, v jeho čele se nachází hlavní oltářní obraz zasvěcený patronce kostela sv. Anně. Vedlejší oltář je zasvěcený sv. Václavovi, patronovi původního kostela ve Větrkovicích. Celý interiér spolu s netypickým kazetovým stropem je vymalován barvou vybranou podle

¹⁶³ Valašské muzeum v přírodě. *Fojtství z Velkých Karlovic*. [online]. [cit. 2011-12-12]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/fojtstvi-z-velkych-karlovic.html>>.

¹⁶⁴ Šuleř, O. *Vítajte ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010, str. 7.

původních stavebních plánů architekta Pazovského z roku 1939. Na kůru kostela jsou umístěny varhany z roku 2007.¹⁶⁵

Okolo kostela se rozprostírá Valašský Slavín s hroby významných osobností pocházejících z Valašska, který měl být původně pouze imitací vesnického hřbitova. Od roku 1969 se však tohle místo začalo přeměňovat na pohřebiště významných osobností, na jejichž hroby byly umísťovány plastiky renomovaných umělců.¹⁶⁶ „Vzpomenout tu můžeme na sourozence Jaroňkovy, z nichž Bohumír a Alois se roku 1925 stali zakladateli Valašského muzea v přírodě.“¹⁶⁷ Ze slavných sportovců lze zmínit například diskaře Ludvíka Daňka a atleta Emila Zátopka.

Kostel sv. Anny z Větrkovic a Valašský Slavín

Janíkova stodola

Nejmodernější stavbou Valašského muzea v přírodě je Janíkova stodola. Ta byla vybudována v roce 1990 jako divadelní a kongresový sál pro 260 diváků. Zařízení

---

¹⁶⁵ Valašské muzeum v přírodě. *Kostel sv. Anny z Větrkovic*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/kostel-sv-anny-z-vetrkovic.html>>.

¹⁶⁶ Valašské muzeum v přírodě. *Čestné pohřebiště*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/valassky-slavin/cestne-pohrebiste.html>>.

¹⁶⁷ Nováková, M. *Skanzeny v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. Praha, Olympia, 2006, str. 92- 93.

sloužící k vystoupení folklórních souborů a divadel a k promítání filmů s národopisnou tématikou je v provozu po celý rok.¹⁶⁸

Svým dobově vypadajícím zevnějškem zapadá Janíkova stodola mezi ostatní stavby Dřevěného městečka. Její interiér je však postaven v duchu moderní doby a techniky.

Janíkova stodola

Komorní amfiteátr

Kromě Janíkovy stodoly slouží k různým slavnostem a představením také komorní amfiteátr pro přibližně 500 návštěvníků. Jeho hlediště je tvořeno řadami jednoduchých dřevěných lavic a také pódium je postaveno v dobovém stylu.

---

¹⁶⁸ Valašské muzeum v přírodě. *Janíkova stodola*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-drevneho-mestecka/janikova-stodola.html>>.

Komorní amfiteátr

Soubor klátových úlů

Expozici Dřevěného městečka vhodně doplňuje soubor špalkových včelích úlů, tzv. klátů, jež jsou unikátní svým zdobením – lidskými hlavami, jejichž ústy vylétávaly včely ven.

Včelaření má na našem území dlouhou tradici a doloženo bylo už v 5. století. Ve století 11. došlo k jeho rozšíření spolu s velkým využitím vosku na výrobu svíček a zároveň se začali rozlišovat včelaři lesní a domácí. Včelaři lesní, tzv. brtníci, vlastnili v lesích stromy, kde chovali včely a ze kterých platili „včelné“. Včelaři domácí, zvaní také včelníci, chovali včely většinou v klátech rozestavěných v blízkosti svých příbytků.¹⁶⁹

K úpadku včelařství došlo v období třicetileté války, kdy mimo jiné přestal být med jediným sladidlem (do značné míry ho nahrazoval dovážený třtinový cukr) a kdy začala být medovina nahrazována pivem. K oživení včelařství došlo znovu až za Marie Terezie, která vydala roku 1776 patent, jímž osvobodila včelaře od placení veškerých dávek z chovu včel, umožnila jim chovat jejich libovolné množství a prodávat volně med i vosk. Na krátkou dobu došlo také k zřízení včelařské školy v Brně a v Novém Kníně.¹⁷⁰

---

¹⁶⁹ Háslbachová, H., Kubišová, S. *Včelařství*. Brno, Vysoká škola zemědělská v Brně, 1992, str. 4-5.

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 5.

Soubor klátových úlů

3.3 Mlýnská dolina

Mlýnská dolina je nejmladším areálem Valašského muzea v přírodě, k jehož otevření došlo v roce 1982. Nejdůležitější objekty, které jsou zde k vidění, představují technické stavby, jako je mlýn, valcha, pila, lisovna oleje a hamr. „S výjimkou lisovny jsou všechny mechanismy poháněny vodní silou.“¹⁷¹

K rozšíření areálu došlo v letech 2008-2009, kdy byla Mlýnská dolina doplněna o obytný dům z Trojanovic, kovárnu z Horní Lidče a stodolu z Velkých Karlovic. Jedná se o objekty postavené na základě Norského grantu.¹⁷²

---

¹⁷¹ Dvořáček, P. *Skazeny České a Slovenské republiky*. Praha, Academia, 2010, str. 60.

¹⁷² Valašské muzeum v přírodě. *Mlýnská dolina*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/>>.

Tomkův mlýn z Velkých Karlovic

Důležitý objekt, po kterém je ve skutečnosti celý areál pojmenován, představuje Tomkův mlýn z Velkých Karlovic. Vodní mlýny byly již od středověku stavěny specializovanými tesaři a sekerníky¹⁷³, kteří začali využívat sílu vody k získávání energie. K značnému rozšíření vodních mlýnů na našem území došlo v 16. století, kdy se zlepšila hospodářská situace, zvýšily se výnosy z obilí a vyskytla se možnost využití vodní energie ve vyšších polohách. Mlýny zakládala jak šlechta, tak měšťané a poddaní a byla jimi vybavována výrobní centra, jako jsou železárny a sklárny.¹⁷⁴

Mlynáři se od 16. století sdružovali do cechů, což se stalo od roku 1754 povinností každého z nich. V této době totiž vydala Marie Terezie tzv. mlýnský řád, který mlynáře nepatřícího k žádnému z mlynářských cechů potrestal pokutou od 100 do 1000 zlatých. Řád měl navíc zabezpečit zásobování potravinami a chránit obecný lid před zjištěnými mlynáři.¹⁷⁵ Zmiňované cechy byly zrušeny roku 1859, čímž se mlynářství stalo koncesovanou živností provozovanou kýmkoliv, kdo si koupil nebo pronajal mlýn a obdržel živnostenský list k provozování mlynářské živnosti.¹⁷⁶

Práce mlynáře byla velmi náročná a běžná pracovní doba ve mlýně trvala šestnáct i více hodin. V případě, že bylo hodně mletí, muselo se pracovat i během noci, kdy mlynáři vypomáhali další členové rodiny. Činnost mlynáře se nevztahovala pouze na mletí, ale například při jarní oblevě bylo nutno včas vysekat led kolem hrazení vody a na splavu a v případě zvýšeného přívalu vody bylo nutné vyjmout z konstrukcí splavu fošny, které hradily vodu. Mimoto se mlynáři ve většině případů věnovali také zemědělství, které jim pomáhalo uživit sebe a svou rodinu.¹⁷⁷

Co se procesu mletí obilí týče, začínala celá procedura vysypáním obilí do násypky, odkud bylo dopraveno kapsovým výtahem do podstřeší. Z podstřeší se obilí dostávalo spádovými trubkami do prvního čistícího stroje, který se nazývá žejbro. Další čištění probíhalo v koukolníku, v němž docházelo k očištění od kulovatin, tedy příměsí majících přibližně stejnou velikost jako zrno. V loupáče bylo zrno zbaveno slupky a

---

¹⁷³ Sekerníci byli specializovaní řemeslníci, kteří se věnovali stavbě mlýnů a mlýnského vybavení a mimo to také konstruovali složité dřevěné stroje, užívané v jiných oborech.

¹⁷⁴ Štěpán, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000, str. 19.

¹⁷⁵ Solnický, P. *Vodní mlýny na Moravě a ve Slezsku I. díl*. Praha, Libri, 2007, str. 17.

¹⁷⁶ Doubek, J. *Vodní a větrné mlýny*. Valašské Meziříčí: Občanské sdružení ochránců přírody Valašské Meziříčí, 2010, str. 1.

¹⁷⁷ Černochová, H., Doubek, J., Pospíšil, A. *Po stopách využívání vodní a větrné energie na Hranicku*. Hranice: Mikroregion Hranicko za spolupráce Mikroregionu Rozvodí, 2006, str. 8-9.

klíčků a takto upravené bylo připraveno k mletí způsobem odpovídajícím složení mlýna.¹⁷⁸

Nejstarší mlýny z období od 15. století byly vybaveny českým složením, později zvaným obyčejné. To spočívalo v používání dvou kamenů – nízkého ležáku a rotujícího vysokého běhounu. Od poloviny 19. století došlo k prudkému technickému vývoji vodních mlýnů a jejich složení obyčejné bylo nahrazováno složením uměleckým. To používá konstrukčně vyspělejší stroje k předčištění a čištění obilí, k mletí využívá válcové mlecí stolice a ke třídění hranolového vysévače.¹⁷⁹

Vodní mlýny lze dále rozdělit na základě toho, jakým způsobem byly v kontaktu s vodou a kde byla umístěna jejich mlýnice. Například mlýn nábrežní měl kola na spodní vodu ve vodoteči a mlýnici na břehu. Mlýny kúlové měly taktéž kola na spodní vodu ve vodoteči, nicméně jejich mlýnice stála na kúlech při břehu vodoteče. U mlýna lodního je kolo na spodní vodu ve vodoteči a spolu s mlýnicí je neseno na dvou lodích. K mlýnu na náhonu je voda přivedena z hlavního vodoteče umělým náhonem, mlýn rybniční se nachází pod hrází rybníka, odkud je voda vedena potrubím nebo žlábkem na kola na vrchní vodu. A nakonec mlýn potoční byl umístěn na drobné vodoteči.¹⁸⁰

Vodního pohonu se přestalo používat především v 19. a 20. století, kdy došlo k jeho nahrazení stroji parními, zplyňovacími, výbušnými a vodními turbínami. V současnosti jsou mlýny poháněny především elektrickými motory, které mají spolehlivý provoz a stálé synchronní otáčky.¹⁸¹

Mlýn umístěný ve Valašském muzeu v přírodě byl postaven panským mlynářem Janem Tomkem asi v polovině 18. století, kdy každé panství podporovalo výstavbu mlýnů, aby mělo kde zpracovávat poddanské naturální dávky obilí.¹⁸² Složení Tomkova mlýna odpovídá výše zmiňovanému staršímu českému. „*Síla hnacího vodního kola se přenáší na palečné kolo, jež otáčí pastorkem, upevněným na vertikální hřídeli, na jejíž horní stopce je zakován horní mlýnský kámen, pohybující se po pevném*

---

¹⁷⁸ Doubek, J. *Vodní a větrné mlýny*. Valašské Meziříčí: Občanské sdružení ochránců přírody Valašské Meziříčí, 2010, str. 4-5.

¹⁷⁹ Tamtéž, str. 2-4.

¹⁸⁰ Štěpán, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000, str. 31.

¹⁸¹ Černochová, H., Doubek, J., Pospíšil, A. *Po stopách využívání vodní a větrné energie na Hranicku*. Hranice: Mikroregion Hranicko za spolupráce Mikroregionu Rozvodí, 2006, str. 4-5.

¹⁸² Šuleř, O. *Vítajte ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010, str. 41.

*dolním kamenu.*¹⁸³ Mezi těmito kameny se obilí pomlelo a vysévání mouky se provádělo přes plátěný rukávec uváděný do pohybu zařízením zvaným hasačert v dřevěné skříní, tzv. moučnici.

Tomkův mlýn z Velkých Karlovic

Stodola z Velkých Karlovic

Expozici mlýna z Velkých Karlovic doplňuje stodola, která je kopií objektu dodnes stojícího ve Velkých Karlovicích – Podřatém. Stodola se stalou běžnou součástí rolnické usedlosti od 16. století a sloužila především k uskladnění obilí a k jeho dokonalému uschnutí před výmlatem. Kvůli hrozbě požáru a své poměrně velké rozloze bývala tato stavení umisťována mimo dvůr, v bezpečné vzdálenosti od obydlí.¹⁸⁴

K nejstarším patřily stodoly s vyplétanými stěnami a stodoly roubené ze dřeva. Pro první typ byla typická mohutná došková střecha a vrata situovaná v užší stěně stavení. Roubené stodoly mívaly nižší zdi a u starších stodol tohoto typu se vyskytovalo roubení s přesahujícím zhlavím, u mladších bylo nároží hladké. Od 18.

---

¹⁸³ Valašské muzeum v přírodě. *Mlýn z Velkých Karlovic se stodolou*. [online]. [cit. 2012-02-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/mlyn-z-velkych-karlovic.html> >.

¹⁸⁴ Jančář, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000, str. 103.

století se stala běžnou rámová stavba s deskovou výplní, od století 19. začíná rozmach stodol zděných.¹⁸⁵

Stodola v Mlýnské dolině byla postavena pravděpodobně na konci 18. století a slouží více účelům. Kromě průjezdné části, tzv. mlatu, se zde nachází prostory na sušenou píci, stání pro vůz, chlév pro prasata a seník.¹⁸⁶

Stodola z Velkých Karlovic

Pila z Velkých Karlovic

Kromě mlýna a stodoly stávala ve Velkých Karlovicích také pila sloužící k řezání dřeva. Na českém území je výskyt pil datován do začátku 14. století, kdy se daná zařízení stavěla při vodních tocích umožňujících splavování klád. „*Vodou poháněná pila je doložena roku 1305 v Raškovicích u Frýdku na severní Moravě, roku 1310 v Zubří u Valašského Meziříčí.*“¹⁸⁷

Staré vodní pily, tzv. jednušky, se podle způsobu pohonu a jeho zpřevodování dělily na běžné a valašky. Pohon prvního zmiňovaného typu byl zprostředkovan běžným vodním kolem, jehož pohyb k rámu pily byl převodován z rychlosti vodního kola (asi devět otáček za minutu) na rychlost 60-100 otáček za minutu. Druhý typ je poháněn vodním kolem o malém průměru, na jehož lopatky dopadá rychlý proud vody.

¹⁸⁵ Tamtéž, str. 103.

¹⁸⁶ Valašské muzeum v přírodě. *Mlýn z Velkých Karlovic se stodolou*. [online]. [cit. 2012-02-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/mlyn-z-velkych-karlovic.html>>.

¹⁸⁷ Hlušíčková, H. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I*. Praha: Libri: 2002, str. 53.

Tento systém umožňoval dosáhnout rychlosti až desetkrát větší, než tomu bylo u běžného vodního kola. Jednušky disponovaly jediným, klikou poháněným pilním listem, na který se upevňovala řezaná kláda.¹⁸⁸

Vodní pily se od poslední třetiny 19. století stávaly součástí lesních komplexů a k jejich modernizaci docházelo ve století dvacátém. Tato zařízení bývala často stavěna při mlýnech s dostatkem vodní síly.¹⁸⁹

V Mlýnské dolině je k vidění pila valaška, která bývala v horských podmínkách s rychle tekoucí vodou opatřena malým kolem do průměru jednoho metru a šířky dvou metrů.¹⁹⁰ Pila z Velkých Karlovic je vybavena dvěma vodními koly a jedním pilním listem. Její součástí byla i malá dílna, která sloužila k úpravě pily a k výrobě potřebných náhradních dílů.¹⁹¹

Pila z Velkých Karlovic

Valcha z Velkých Karlovic

Dalším objektem na vodní pohon stávajícím původně ve Velkých Karlovicích je valcha, nejstarší stroj používaný v textilní výrobě. Název označuje jak stroj, tak stavbu, v níž byl uložen, a na našem území se s valchou setkáváme od 13. století. Valchy

---

¹⁸⁸ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, str. 729.

¹⁸⁹ Tamtéž, str. 729.

¹⁹⁰ Hlušíčková, H. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku I*. Praha: Libri: 2002, str. 53.

¹⁹¹ Valašské muzeum v přírodě. *Pila z Velkých Karlovic*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/pila-jednoska-z-velkych-karlovic.html>>.

bývaly původně stavěny u mlýna a po rozšíření výroby vlněných látek si soukeníci budovali valchy vlastní. Ty musely být kvůli nedostatku vhodné vodní síly často umístovány až několik kilometrů od města.¹⁹²

Ve valchách se zplstňovaly látky z vlněné příze na sukno, čehož se dosahovalo ubíjením příze těžkými dřevěnými kladivy za pomoci teplé a studené vody.¹⁹³ „*Samostatné valchy byly vybaveny čtyřmi až šesti jamkami – huňkami – ve štoku, do kterých dopadalo po dvou kladivech – pěcholích, nadzvedávaných obvykle třemi výstupky – hejblaty – na mohutné hřídeli vodního kola.*“¹⁹⁴ Vodní kolo valchy mělo menší průměr než kolo mlýnské a to asi 200 cm. V blízkosti stroje se v budově nacházelo topeniště pro ohřívání vody a soustava často dřevěných žlábků a trubek, jimiž se v malém množství přiváděla studená voda z náhonu nebo teplá voda z kotle do huňků. Kromě zmíněného vybavení byl součástí budovy, kde se vyrábělo sukno, prostor na jeho ukládání, natahování a skládání, zvaný rychtovna.¹⁹⁵

Od konce 18. století začaly vznikat také valchy plátenické, které plátno zjemňovaly. Po zavedení bělení chemickými látkami navíc tento druh valchy sloužil k tomu, aby plátno těchto látek zbavil. Drobní běličci jezdili na valchu u mlýna, velké provozy měly valchu vlastní.¹⁹⁶

Pro venkovské oblasti Valašska se uchovávala silná tradice domácího zhotovování sukna ve valchách na huně, tedy sukno hrubé, jehož produkce nesměla přijít na městské trhy ovládané cechy. Kvalitnějšího sukna středního dosahovali pouze zkušenější mistři, jimž jejich práce zabrala dle tvrdosti tkaniny 16-24 hodin.¹⁹⁷

---

¹⁹² Štěpán, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000, str. 133.

¹⁹³ Valašské muzeum v přírodě. *Valcha z Velkých Karlovic*. [online]. [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/valcha-z-velkych-karlovic.html>>.

¹⁹⁴ Štěpán, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000, str. 133.

¹⁹⁵ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, str. 1108.

¹⁹⁶ Štěpán, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000, str. 133.

¹⁹⁷ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, str. 1109.

Valcha z Velkých Karlovic

Hamr z Ostravice

V Mlýnské dolině je dále k vidění hamr, tedy dílna spojená s výrobou a zpracováním železa. Označuje se tak také vlastní stroj, který se před zavedením dřevouhelných vysokých pecí využíval především pro zpracování hroudy nekompaktního kujného železa vytaženého z pece.¹⁹⁸

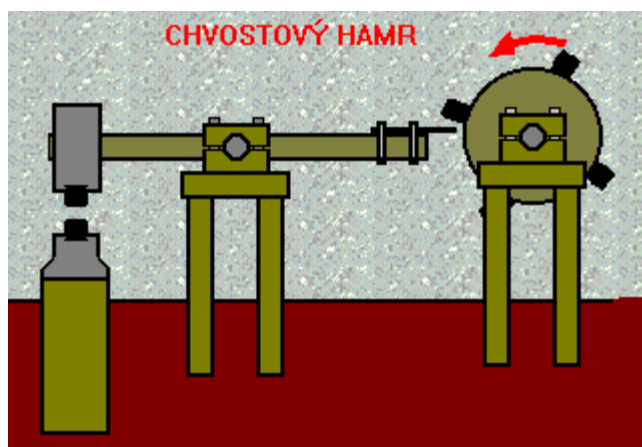
Také hamr v Mlýnské dolině je na vodní pohon. „*Princip využití vodního kola a jeho energie v metalurgii železa se do střední Evropy rozšířil z Francie, kde byl znám od poloviny 12. století.*“¹⁹⁹ Hřídel vodního kola hamru byla opatřena prstencem s výstupky sloužícími k nadzvedávání toporu, tedy násady těžkého kladiva, tzv. kobyly těžké 100 – 300 kg. Podle způsobu zvedání kladiva se hamry dělí na chvostový (švanchamr) a nadhazovací. Topor chvostového typu fungoval jako dvouramenná páka, byl umístěn kolmo na hřídel vodního kola a výstupky ho stlačovaly. Druhý typ hamru má topor umístěný podél hřídele a fungoval na bázi páky jednoramenné.²⁰⁰

---

¹⁹⁸ Štěpán, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000, str. 144.

¹⁹⁹ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska I*. Praha: Mladá fronta, str. 237.

²⁰⁰ Štěpán, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000, str. 144.

Chvostový hamr²⁰¹

Co se týče samotné budovy hamru, jedná se o přízemní prostor v blízkosti náhonu, jehož voda poháněla obvykle tři kola na vrchní, výjimečně na spodní vodu. Největší vodní kolo pohánělo hamr, další kola měchy, které rozdmýchávaly oheň v kamenné výhni, a brusy, popřípadě nůžky na plech.²⁰²

Hamr v Mlýnské dolině je hamr chvostový. Jedná se o rekonstrukci hamru z Ostravice z první poloviny 19. století a jeho součástí jsou tři vodní kola a skříňové dmychadlo, které vhánělo vzduch do dvou výhni. Hamerní kladiva dopadala na kovadlinu, která byla součástí velkého špalku, pod ním bylo umístěno březové proutí, zajišťující pérování. Popisovaný hamr byl používaný k výrobě pluhů, os kol a dalšího nářadí.²⁰³

²⁰¹ Mve Energetika. *Hamr*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na WWW:<<http://mve.energetika.cz/uvod/hamr.htm>>.

²⁰² Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska I*. Praha: Mladá fronta, str. 237.

²⁰³ Valašské muzeum v přírodě. *Hamr z Ostravice*. [online]. [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/hamr-z-ostavice.html>>.

Hamr z Ostravice

Kovárna z Horní Lidče

Proces ručního kování je v rámci Mlýnské doliny ke zhlédnutí v kovárně z Horní Lidče. Kromě práce se železem byla kovárna místem, kde se lidé scházeli a sdíleli své radosti a problémy, a také proto stával daný objekt v centru dění na návsi. Později, v 18. století, začaly být kovárny kvůli nebezpečí požáru stavěny za vesnicí při frekventovaných cestách. Kovárny byly označovány vývěsním štítem s podkovou, kladivou nebo jiným znakem kovářského řemesla a k jejich největšímu rozšíření došlo na přelomu 19. a 20. století, kdy měla svého kováře téměř každá vesnice.²⁰⁴

Každá kovárna byla vybavena výhňí, jejíž oheň byl rozdmýcháván šlapacími nebo tahacími měchy. Kouř z ohně byl zachycován plechovým lapačem, který ústil do komína. Nejdůležitějším nástrojem v kovářské dílně byla kovadlina, stojící uprostřed místnosti na dřevěném špalku. Na našem území je nejrozšířenější kovadlina německá zvaná také štýrská. „Na jedné straně je opatřena kuželovým rohem k ohýbání materiálu do kulového tvaru, druhá strana je ukončena krátkým čtverhranným rohem pro ostré ohýbání materiálu.“²⁰⁵

Kování je možno provádět zastudena i zatepla. Zastudena lze pracovat pouze s měkkou ocelí, ostřit, válcovat nebo lisovat materiál, tváření zatepla má větší využitelnost a významnost. K základním úkonům kováře lze zařadit například utínání

²⁰⁴ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, str. 408.

²⁰⁵ Frolec, I. *Kovářství*. Praha: Grada, 2003, str. 67.

(dělení materiálu), pěchování (úderý kladiva na podélnou osu předmětu, jehož délka se tak zmenšuje a průměr zvětšuje), rozkování (rozšíření), zakulacování, rovnání, hlazení a další. Kováři zhotovovali nářadí rolnické (pluhy, motyky), řemeslnické (dláta, nože), domácí (nádobí, váhy) a někdy i předměty výtvarně náročnější. „V některých regionech (zejména na Valašsku) zdobili kováři téměř vše – dveřní panty, štítky s klikou, zámky, kovové prvky dřevěných vozů a saní.“²⁰⁶ Valašskou specialitou byla výzdoba obušků, tedy malých seker na dlouhém topůrku.

Pokud kovář podkovával také koně, musel mít pro danou činnost vhodný prostor – nejčastěji krytý průjezd nebo předsunutý štít, nazývaný podkovárna. „Podkovářství bylo od roku 1874 koncesovanou živností, k jejímuž provozování musel mít kovář osvědčení o absolvování podkovářského kurzu.“²⁰⁷ K základní výbavě podkováře patřily například ploché výhňové kleště, určené k udržení zahříváního materiálu v ohni, krátké výhňové kleště k držení podkov při kování, podkovářské kladivo a sekáč neboli rýhovák, sloužící ke zhotovení rýhy v podkově.²⁰⁸

Tradiční kovářské dílny se v průběhu doby modernizovaly a k největším změnám došlo ve 20. a 30. letech 20. století, kdy byla do kováren zaváděna elektřina. Spolu s ní se opustilo od tradičních technik a začaly se používat stroje, jako jsou brusky, vrtačky a soustruhy.²⁰⁹

Kovářna v Mlýnské dolině je vědeckou kopií²¹⁰ objektu, který dodnes stojí v obci Horní Lideč. Jedná se o starší typ dílny, vyzděný z nepravidelně opracovaných lomových kamenů různých velikostí. Před vstupem do objektu je krytý přístřešek, kde se okovávaly koně a tažný dobytek.²¹¹

---

²⁰⁶ Tamtéž, str. 103.

²⁰⁷ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II.* Praha: Mladá fronta, str. 410.

²⁰⁸ Frolec, I. *Kovářství.* Praha: Grada, 2003, str. 129.

²⁰⁹ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II.* Praha: Mladá fronta, str. 410.

²¹⁰ Jedná se o výstavbu objektu z nového materiálu s konečnou exteriérovou úpravou podle původního vzhledu a to podle přesné dokumentace originálu, který ještě v terénu stojí, ale z určitých důvodů nemůže být do muzea přenesen.

²¹¹ Valašské muzeum v přírodě. *Kovářna z Horní Lideče.* [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/kovarna-z-horni-lidce.html>>.

Kovárna z Horní Lidče

Lisovna oleje z Brumova

Posledním z technických objektů Mlýnské doliny je lisovna oleje pocházející ze 17. století.²¹² Lisovny byly označovány také jako olejny a probíhaly zde dvě základní práce – drcení olejnatých semen a samotné získávání neboli tažení oleje. Olejny jsou na našem území známé již od 15. století a ve století 18. byl jejich rozvoj regulován vrchností, která se z obav před požárem snažila vést ke stavbám olejen zděných.²¹³

Dle toho, jak bylo lisování a tažení v lisovnách vykonáváno, lze dané objekty rozdělit do tří typů. V prvním z nich se drcení i tažení provádělo ručně, v rámci druhého, nejrozšířenějšího typu, se využívalo k drcení mechanické stoupy²¹⁴ poháněné vodním kolem. Třetí typ představují olejny, v nichž byly obě základní práce prováděny za pomoci vodní síly.²¹⁵

Kromě případné stoupy se v olejních vyskytoval také lis a topeniště. K drcení se používala především semena lněná, řepková, maková a výjimečně se olej získával také z ořechů. Po rozdrcení se semena pokropila vodou, prohnětla se a dala pražit. Poté

---

²¹² Valašské muzeum v přírodě. *Lisovna oleje z Brumova*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/lisovna-oleje-olejna-z-brumova.html>>.

²¹³ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, str. 681.

²¹⁴ Stoupa je zařízení na drcení materiálu, pracující nárazy jednoho nebo více tlouk. Vodní stoupy měly hlubší výdutě v horizontálně uložené kládě, do nichž zapadaly tlouky ve formě svisle padajících hranolů nebo zešíkma se pohybujících kladiv s koncem násady upevněným v otočném čepu.

²¹⁵ Štěpán, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000, str. 124-125.

musela být vzniklá hmota míchána až do doby, kdy získala pískovou sytkost. Následovalo zabalení do plachetky a vložení do válcovitého litinového hrnce se dvěma uchy a pohyblivým dnem. Do hrnce se přidaly dřevěné okované zátky, které se k sobě přibližovaly díky tlaku ramen lisu a tímto způsobem docházelo ke stlačení hmoty a tvorbě oleje.²¹⁶

Lisovna oleje umístěná v Mlýnské dolině stávala až do roku 1968 v Brumově. Zde se lisoval olej hlavně z lněného a konopného semene, z jader bukvic a švestek. Získaný produkt se následně používal ke svícení, přidával se do kolomazi nebo barev a během půstu sloužil jako omastek.²¹⁷

Lisovna oleje z Brumova

---

²¹⁶ Brouček, S., Jeřábek, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, str. 680.

²¹⁷ Valašské muzeum v přírodě. *Lisovna oleje z Brumova*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/lisovna-oleje-olejna-z-brumova.html>>.

4 Valašské muzeum v přírodě z didaktického hlediska

4.1 Výchovně vzdělávací programy nabízené Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Valašské muzeum v přírodě představuje muzeum živé a to z jeho návštěvy činí vhodnou a zajímavou součást výuky žáků základních či středních škol, kteří se mohou seznámit s reálným životem našich předků. Při návštěvě této instituce tedy nejde pouze o prohlížení exponátů a vitrín, ale žáci se mohou aktivně zapojit do objevování historie Valašska.

V současné době nabízí Valašské muzeum v přírodě během roku devět aktivních výchovně vzdělávacích programů a tři programy plánované na rok 2013 (*Co ještě nevíte o valašských spisovatelích, Dráteníci na Valašsku, Obecná škola na Valašsku*). Tyto programy se ve Valašském muzeu v přírodě střídají podle ročních období a vhodných podmínek

V březnu je možno zúčastnit se programu *Barvíř modrotisku*, v jehož rámci se žáci seznámí s historií techniky modrotisku a prací barvíře. Součástí programu je zhlédnutí videa, návštěva staré barvířské dílny, praktický tisk a malování rezerváží²¹⁸ na plátno.²¹⁹

V dubnu probíhá program *Velikonoce na Valašsku*, během něhož se návštěvníci dozvědí, jak slavili Velikonoce Valaši a jaké zvyky a tradice se k tomuto svátku váží. Součástí programu jsou také tvůrčí činnosti, jako je pletení tatarů z vrbového proutí a malování vajíček tradičními technikami.²²⁰

V květnu se ve Valašském muzeu koná program s názvem *Jak to bylo s horou Radhošť*, který seznamuje žáky s bájnými postavami hory Radhošť, jejím tajemstvím a

²¹⁸ Rezerváží se obecně rozumí technika, při které se zakrytím nějaké plochy zamezí nanesení barvy.

²¹⁹ Valašské muzeum v přírodě. *Barvíř modrotisku*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/system/vychovne-vzdelavaci-porady/porady2011/barvir-modrotisku.html>>.

²²⁰ Valašské muzeum v přírodě. *Velikonoce na Valašsku*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/porady2011-02/velikonoce-na-valassku.html>>.

významem pro Valachy. Dále je možno zúčastnit se *Slabikáře devatera řemesel*, v jehož rámci si malí i velcí mohou vyzkoušet stará tradiční řemesla jako je hrnčířství, drátování a košíkářství.²²¹

Měsíc červen je věnován programu *Jak Valaši chovali včely*. Žáci se při jeho návštěvě mohou seznámit se základními informacemi o životě a chovu včel a současných způsobech včelaření. Program nabízí také návštěvu staré školy s výukou věnovanou životu včel, malou medovou ochutnávkou a ukázkou vybraných technik voskařského a perníkářského řemesla s možností vlastní výroby.²²²

Další dva programy, *Škola mladých odzemkářů* a *O valašského primáška*, jsou určeny pouze pro specifickou skupinu dětí. První z nich se týká chlapců starších patnácti let se zájmem o tanec odzemku²²³ a tanec obuškový²²⁴. Druhý z nich se vztahuje na členy dětské cimbálové muziky z České republiky, Slovenska a Polska, kteří společně spolupracují v rámci týdenních tvůrčích dílen.²²⁵

V měsíci září probíhá ve Valašském muzeu v přírodě program nazvaný *Co vařily naše babičky – tradiční lidová strava*. Program začíná v objektu vodního mlýna, kde si žáci zkouší mletí mouky na ručním mlýnci a v jizbě chalupy se seznamují s tradičním postupem pečení chleba v chlebové peci. Praktická část programu probíhá v tzv. Živém domě, kde se žáci nejdříve seznamují s tradičními zemědělskými plodinami a následně se zapojují do přípravy některých valašských jídel.²²⁶

Poslední výchovně vzdělávací program nabízený Valašským muzeem v přírodě nese název *Tajemný hrad Rožnov*. Program probíhá v měsíci říjnu a v jeho rámci mají žáci možnost se dozvědět, kde hrad Rožnov ležel a jak se k danému místu dostanou.

---

²²¹ Valašské muzeum v přírodě. *Výchovně vzdělávací pořady 2012*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/>>.

²²² Valašské muzeum v přírodě. *Jak Valaši chovali včely*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/porady2011-02/jak-valasi-chovali-vcely.html>>.

²²³ Tanec valašský odzemek je starobylého původu a jeho historie je spojena s pasteveckou tradicí hřebene Karpat.

²²⁴ Tanec obuškový se tančí se sekerou valašskou.

²²⁵ Valašské muzeum v přírodě. *Výchovně vzdělávací pořady 2012*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/>>.

²²⁶ Valašské muzeum v přírodě. *Co vařily naše babičky*. [online]. [cit. 2012-01-30]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/porady2011-02/co-varily-nase-babicky.html>>.

Součástí programu je také hraná pověst *O hradě Rožnov* na jevišti a setkání se středověkými rytíři a jejich zbraněmi.²²⁷

Všechny výše popsané programy je možné využít k naplnění cílu Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání a to především ve vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Ta si mimo jiné klade za cíl vést žáky k úctě k přírodnímu a kulturnímu prostředí, k ochraně uměleckých a kulturních hodnot, o což se snaží také programy Valašského muzea v přírodě.

Za důležitou kulturní a uměleckou hodnotu předávanou v rámci programů Valašského muzea v přírodě lze například považovat informace o způsobu slavení Velikonoc, vykonávání řemesel a včelařství, tradiční valašské tance a strava. Výchovně vzdělávací programy Valašského muzea v přírodě vedou také k rozlišování mýtů od skutečností, tedy dalšího z cílů vzdělávací oblasti Člověk a společnost, a děje se tak především v rámci programů vztahujících se k hradu Rožnov a hoře Radhošť.

Při účasti na výchovně vzdělávacích programech mají žáci jedinečnou možnost dozvědět se důležité informace o místě, odkud pocházejí, porovnat minulost a současnost Valaška a uvědomit si jeho specifika. Návštěvou programů Valašského muzea v přírodě tak dochází také k pokrytí učiva tematického celku Člověk ve společnosti vztahující se k tématice naší obce, regionu a kraje.

---

²²⁷ Valašské muzeum v přírodě. *Tajemný hrad Rožnov*. [online]. [cit. 2012-01-30]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/porady2011-02/tajemny-hrad-roznov.html>>.

4.2 Exponáty Valašského muzea v přírodě jako prostředek k naplnění výstupů Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

Valašské muzeum v přírodě lze se školní skupinou navštívit také mimo rámec výše popsaných výchovně vzdělávacích programů, a to například za použití pracovních listů vztahujících se v rámci jednotlivých areálů ke konkrétně vymezenému tématu. Pomocí exponátů umístěných ve Valašské dědině je například možné zaměřit se na pro Valašsko typické salašnictví a typy salašnických staveb, exponáty umístěné v Dřevěném městečku mohou žákům přiblížit fungování městské samosprávy a technické exponáty Mlýnské doliny zprostředkují bližší poznání tradičních lidových řemesel.

K účasti na takto zvolené návštěvě Valašského muzea v přírodě budou přizváni především žáci druhého stupně základní školy a odpovídajících ročníků víceletých gymnázií, pro které bude program zajímavý a kteří zároveň budou schopni zpracovávat předávané informace a zaznamenávat je přímo na místě.

Před návštěvou Valašského muzea v přírodě bude vhodné věnovat jednu nebo dvě vyučovací hodiny výkladu historie oblasti Valašska, jeho přírodním poměrům a specifikům. Pozornost by měla být věnována také termínu skanzen, jeho definici a účelu s detailnějším přihlédnutím k Valašskému muzeu v přírodě, k jeho vzniku a fungování. Tyto informace budou žákům sděleny v rámci hodiny výchovy k občanství, popřípadě dějepisu a následná návštěva Valašského muzea v přírodě bude fungovat jako motivace k zájmu o probíranou látku.

Negativem výuky v rámci Valašského muzea v přírodě je časová náročnost, a proto by bylo zřejmě vhodné naplánovat danou exkurzi na konec školního roku, kdy již žáci mívají volnější program. Na návštěvu všech tří areálů bude nutné vymezit si minimálně jeden celý den a v případě, že by se nejednalo o žáky z Rožnova pod Radhoštěm a jeho blízkého okolí, bylo by s ohledem na vzdálenost od Valašského muzea v přírodě nutno vymezit pro návštěvu všech tří areálů spolu s cestou dny dva.

Před započítáním prohlídky a prací s pracovními listy budou žáci informováni o areálu samotném, o době a podmínkách jeho vzniku, o jeho účelu. Je také důležité, aby

si žáci před započatím práce pracovní listy pročetli, aby se v nich dobře orientovali, věděli, co se od nich požaduje a byli schopni vyplňovat je v průběhu prohlídky.

Po návratu do školního prostředí dojde k vyhodnocení pracovních listů, žáci zhodnotí, co se jim na návštěvě Valašského muzea v přírodě líbilo, co ne, co nového se dozvěděli a které informace by si rádi doplnili. Pracovní listy si žáci uschovají k pozdějšímu nahlédnutí.

Pozitivem takto provedené exkurze bude silná motivace žáků, jejich zapojení do studia Valašska, jeho historie a života zde. Informace, které žáci prostřednictvím exkurze získají, si spojí se zážitkem, který povede k snadnějšímu a dlouhodobějšímu zapamatování. Negativem takto provedené exkurze bude již výše zmiňovaná časová náročnost.

4.2.1 Využití exponátů Valašské dědiny z didaktického hlediska

Exponáty umístěné ve Valašské dědině lze využít k pokrytí učiva naše obec, region, kraj spadajícího do tematického okruhu Člověk ve společnosti. Ten je začleněn do vzdělávacího oboru Výchova k občanství a vzdělávací oblasti Člověk a společnost.

Tématem výuky bude pro oblast Valašska typické salašnictví, uspořádání obydlí horských pastevců a jeho zasazení do krajiny. K pokrytí tohoto tématu bude v rámci návštěvy Valašské dědiny potřeba věnovat 60 minut, během nichž se žáci naučí, čím se živili původní obyvatelé Valašska, jaká byla každodenní náplň jejich života a jak se dané faktory odrážely v jejich obydlích.

Okolnosti příchodu Valachů do oblasti Moravy budou žákům osvětleny v rámci vyučovací hodiny, která proběhne klasicky ve školní třídě před návštěvou Valašského muzea v přírodě. Během samotné exkurze si tak žáci pouze připomenou, kdy a odkud Valaši přišli a jaké byly okolnosti jejich usazování se na území Moravy. Dále bude pozornost věnována především způsobu života Valachů a jejich obydlí.

Exkurze bude probíhat především zkoumáním objektů vztahujících se k salašnictví, konkrétně koliby z Černé Hory, koliby z Nedašova a pajty z jižního Valašska.

Informace k pracovnímu listu:

Vzhledem k tomu, že se ve Valašském muzeu v přírodě nenachází kompletní salaš skládající se z koliby a košáru, budou žáci vycházet při plnění prvního úkolu také z obrázku objektu, který není umístěný ve Valašském muzeu v přírodě. K doplnění vynechaných slov v prvním úkolu jim budou poskytnuty tyto základní informace:

Charakteristickým zaměstnáním obyvatel Valašska bylo po dlouhou dobu salašnictví, k jehož rozkvětu došlo na Moravě v 17. a 18. století. Valašští pastevcí trávili podstatnou část roku v typicky horském obydlí nazývaném salaš. Těch se v rámci jedné vesnice nacházelo přibližně dvacet a všechny se vesměs skládaly ze dvou hlavních částí - košáru a koliby.

Při plnění úkolu číslo pět budou žáci vycházet z následujících informací:

Život na salaši řídil bača, který si ovce i salaš pronajímal od tzv. vrchaře, tedy od zámožného fojta nebo sedláka. Bača si udržoval tolik valachů, kolik potřeboval a jejich den začínal vyháněním ovcí do košáru. Vzhledem k tomu, že se na salaši nacházely ovce několika hospodářů, tzv. míšaniků, odváděl jim bača sýr, žinčici nebo mléko. To, co nadbývalo, náleželo bačovi za práci.

Pracovní list k návštěvě Valašské dědiny:

1. Za pomoci obrázku doplňte vynechané údaje v textu:

Valašští pastevci trávili podstatnou část roku v typicky horském obydlí zvaném _____. Těch se v rámci jedné vesnice nacházelo přibližně _____. Tyto objekty se vesměs skládaly ze dvou hlavních částí - _____ a _____.

2. a) Z nabídky materiálu vyber ten, z něhož se stavěla obydlí Valachů.

Hlína   kámen   dřevo   cihla   beton

b) Napiš, co vedlo Valachy k použití tohoto stavebního materiálu:

---

3. Na základě návštěvy objektu koliby z Černé hory zakreslete stoličky, které Valaši používali při výrobě sýru:

4. Najdi v kolibě z Černé hory předmět zobrazený v popředí obrázku a popiš ho:

---

5. Napiš, kdo to byl a jakou měl funkci ve vztahu k salašnictví:

a) Bača: _____
_____
_____.

b) Vrchař: _____
_____
_____.

c) Mišaník: _____
_____
_____.

4.2.2 Využití exponátů Dřevěného městečka z didaktického hlediska

Exponáty Dřevěného městečka lze využít například jako východisko k rozebrání učiva vztahujícího se ke státní správě a samosprávě, jež spadá do tematického celku Stát a právo, začleněného do vzdělávacího oboru Výchova k občanství v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost.

Výuka vycházející z exponátů Dřevěného městečka bude zaměřená především na téma městská samospráva a k jeho pokrytí bude zapotřebí přibližně 60 minut v rámci návštěvy dotyčného areálu. Výklad tématu bude propojen především s objekty radnice a fojtství a jeho cílem a záměrem je, aby žáci pochopili princip fungování městské samosprávy a to jak v oblasti Valašska v minulosti, tak v současnosti a na obecné bázi.

Poznámky k pracovnímu listu:

V rámci prvního úkolu budou žáci vycházet z následujících základních informací:

V přízemní části domu se hlavní dění odehrávalo ve velké jizbě, která sloužila jako prostory pro spaní, jako místo k rozdělování práce pro poddané a dvakrát do roka dokonce jako hospoda, kde se scházeli sousedé k tanci a zpěvu.

V rámci druhého úkolu budou žáci vycházet z následujících základních informací:

Za nejdůležitější světskou budovu byla v Česku i ve světě v rámci města považována radnice, která byla především střediskem městské samosprávy a právního života. Konala se zde jednání městské rady, občané se zde scházeli ke společným komunálním usnesením a sídlil zde soud a vězení. Radnice měla vliv také na chod obchodu a hospodářství, jelikož se zde dohlíželo na dodržování měř a vah a byly zde uloženy městské peníze. Ve středověku i později tvořily součást radnic kaple pro bohoslužby před jednáním rady a ve větších radnicích se nacházely také šenky.

V rámci úkolu třetího budou žáci vycházet z následujících informací:

V některých vesnicích se funkce fojta dědila z otce na syna v jedné rodině, která tento úřad dostala jako výsadu. V jiných vesnicích se fojt volil na výroční vesnické hromadě,

kde mívala obec značnou volnost. S postupem času si však v mnoha krajích začala vrchnost osobovat právo volby fojta, který se tak vzdálil ostatním vesničanům a stal se téměř vrchnostenským dozorcem.

Fojt stál v čele městské rady, tedy samosprávného orgánu města, ale jeho pozice slábla. Postupem času se členové městské rady začali scházet bez fojtovy přítomnosti a střídali se v předsednictví po čtyřech týdnech jako purkmistři. Ti postupně nabyli samostatné pravomoci a povinností vůči vrchnosti.

Pracovní list k návštěvě Dřevěného městečka:

1. a) Na základě plánu a prohlídky objektu pojmenuj místnosti nacházející se v přízemí fojtství z Velkých Karlovic:

5	6	
1	2	4
		3

Místnost č. 1: _____

Místnost č. 2: _____

Místnost č. 3: _____

Místnost č. 4: _____

Místnost č. 5: _____

Místnost č. 6: _____

- b) Místnost číslo 1 v budově fojtství má na dobu svého vzniku (rok 1973) značné rozměry. Napiš tři činnosti, k nimž se tato místnost v minulosti využívala.

a) _____

b) _____

c) _____

2. a) Doplňte vynechané údaje vztahující se k budově radnice:

V rámci expozice lze v budově radnice, která pochází z roku _____, navštívit

1. _____

2. _____

b) Doplňte mezery v textu z níže uvedené nabídky slov:

městská samospráva, městská rada, soud, vězení, obchod, hospodářství,

Za nejdůležitější světskou budovu byla v Česku i ve světě v rámci města považována radnice, která byla především střediskem _____ a právního života. Konala se zde jednání _____, občané se zde scházeli ke společným komunálním usnesením a sídlil zde _____ a _____. Radnice měla vliv také na chod _____ a _____, jelikož se zde dohlíželo na dodržování měr a vah a byly zde uloženy městské peníze. Ve středověku i později tvořily součást radnic kaple pro bohoslužby před jednáním rady a ve větších radnicích se nacházely také šenky.

3. Napiš, jak byl volen a jakou funkci vykonával:

a) Fojt

_____
_____

b) Purkmistr

_____
_____

c) Dnešní starosta

_____
_____

4.2.3 Využití exponátů Mlýnské doliny z didaktického hlediska

Exponáty umístěné v Mlýnské dolině lze dobře využít například k pokrytí učiva spadajícího do průřezového tématu Environmentální výchova, konkrétně do tematického okruhu nazvaného Základní podmínky života. Zde se mimo jiné rozebírá téma energií, tedy například využívání energie, možnosti a způsoby šetření, možnosti místních podmínek a využívání přírodních zdrojů.

Výuka v rámci Mlýnské doliny se bude vztahovat především k objektu mlýna a objektu pily, k nimž mají žáci ze všech objektů nejbližší. Tématem exkurze bude využití přírodní energie k výrobě pro společnost důležitých produktů a porovnání využití přírodní energie dnes a v minulosti. Po takto provedené exkurzi, které bude nutno vymezit alespoň 45 minut času, budou žáci schopni shrnout, jaký druh energie se využíval ve valašských obcích v minulosti a jaký druh energie se využívá dnes. Zároveň budou žáci schopni popsat, jakým způsobem fungovala v minulosti ve valašských obcích výroba pro každodenní život potřebných produktů.

Informace k pracovnímu listu:

Při řešení druhého úkolu pracovního listu budou žáci vycházet z následujících informací:

Práce mlynáře byla velmi náročná a běžná pracovní doba ve mlýně trvala šestnáct i více hodin. V případě, že bylo hodně mletí, muselo se pracovat i během noci, kdy mlynáři vypomáhali další členové rodiny. Činnost mlynáře se nevztahovala pouze na mletí, ale například při jarní oblevě bylo nutno včas vysekat led kolem hrazení vody a na splavu a v případě zvýšeného přívalu vody bylo nutné vyjmout z konstrukcí splavu fošny, které hradily vodu. Mimoto se mlynáři ve většině případů věnovali také zemědělství, které jim pomáhalo uživit sebe a svou rodinu.

Pracovní list k návštěvě Mlýnské doliny:

1. Z nabídky vyber, jaký druh energie byl používán k provozu Tomkova mlýna a pily z Velkých Karlovic:

sluneční záření   větrná energie   vodní energie   geotermální energie

Jedná se o obnovitelný nebo neobnovitelný zdroj energie? Proč?

Jaké tendence lze sledovat při využívání obnovitelných a neobnovitelných zdrojů energie v dnešní době?

---

2. Napiš tři příklady činností, které musel vykonávat mlynář:

- a) _____
b) _____
c) _____

3. Je předmět na obrázku součástí vybavení mlýna nebo pily? K čemu slouží?

---

4. Doplň informace vztahující se k pile z Velkých Karlovic:

a) Kolik pilních listů má pila z Velkých Karlovic?

---

b) Co se vozilo do pily, s čím se zde pracovalo?

---

c) Co bylo konečným produktem práce na pile?

---

d) K čemu se daný produkt používal?

Závěr

V závěru své diplomové práce bych ráda stručně popsala její jednotlivé kapitoly, jejich klady a úskalí, a shrnula dosažení cílů vytyčených v úvodu.

V rámci první kapitoly jsem se komplexně věnovala oblasti Valašska, a to jak z hlediska jeho přírodních podmínek, hranic a historie, tak kultury a architektury. Podařilo se mi vysvětlit vznik názvu oblasti pocházející od kočovných pastevců, Valachů, popsat podmínky jejich příchodu na Moravu, proces jejich splývání s domácím obyvatelstvem a důsledky tohoto procesu pro danou oblast. Vymezení oblasti se ukázalo vzhledem k tomu, že nikdy nebyla oficiálně úředně vymezena, poněkud komplikovaným a rozhodla jsem se při něm vycházet především z prací valašského národopisce a sběratele lidové kultury Jaroslava Štíky.

Druhá kapitola práce je poněkud stručnější a pojednává o historii a funkci skanzenů, muzeí v přírodě. K větším detailům jsem se v jejím rámci dostala při popisu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm a podařilo se mi poukázat na fakt, že jeho založení, udržování a rozvoj nebyly a nejsou snadnou záležitostí a samozřejmostí.

Cílem kapitoly třetí bylo na základě popisu tří areálů Valašského muzea v přírodě – Valašské dědiny, Dřevěného městečka a Mlýnské doliny – vystihnout život v minulosti na Valašsku. Mou snahou bylo nesklouznout k povrchnímu popisu jednotlivých objektů, ale proniknout k nim blíže ať už na základě literatury vztahující se k Valašskému muzeu v přírodě, různorodé literatury odborné, tak na základě mé osobní návštěvy muzea. Výsledkem takto provedené práce se stal poměrně věrohodný obraz Valašska v minulosti.

Kapitola čtvrtá představuje praktickou část práce, v níž jsem se nad Valašským muzeem v přírodě a především jeho třemi zmiňovanými areály zamýšlela z hlediska didaktického. V úvodní části této kapitoly jsem podala přehled výchovně vzdělávacích programů, které je možno navštívit v rámci Valašského muzea v přírodě během celého roku. Následně jsem se pokusila navrhnout návštěvu Valašského muzea v přírodě za použití mnou vypracovaných pracovních listů, které se skládají z různých druhů úkolů a jejich cílem je pokrytí některých z výstupů Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Hlavní klad takto provedené exkurze vidím v silné motivaci žáků

a v práci se zážitkem. Úskalím může být, jak je v práci zmiňováno, především časová náročnost.

Teoretická a praktická část diplomové práce se poměrně dobře doplňují a obě dvě je dle mého názoru možno použít za účelem rozšíření znalostí o oblasti Valašska, nejlépe v rámci školní výuky.

POUŽITÁ LITERATURA

- BALADA, J., BRANT, J. BRYCHNÁČOVÁ, E. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2006. ISBN 80-87000-02-1.
- BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska I*. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-2041711-4.
- BROUČEK, S., JEŘÁBEK, R. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska II*. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-2041711-1.
- BUZEK, L. *Valašská dědina*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974.
- CACH, J. *Výchova a vzdělání v českých dějinách II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1989. ISBN 80-7066-461-4.
- ČERMÁK, M. *Kovářství a podkovářství*. Praha: SZN, 1956.
- ČERNOCHOVÁ, H., DOUBEK, J., POSPÍŠIL, A. *Po stopách využívání vodní a větrné energie na Hranicku*. Hranice: Mikroregion Hranicko za spolupráce Mikroregionu Rozvodí, 2006. ISBN 978-80-254-1736-2.
- ČTVRTNÍK, P. *Dějiny pošty v českých zemích*. Praha: Česká pošta, 2000. ISBN 80-86437-02-7.
- DAVID, P., SOUKUP, V. *Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. Beskydy – východ*. Praha: Soukup a David, 1999. ISBN 80-86050-47-5.
- DAVID, P., SOUKUP, V. *Průvodce po Čechách, Moravě, Slezsku. Valašsko – Vsetínské vrchy*. Praha: Soukup a David, 2001. ISBN 80-86050-96-3.
- DOUBEK, J. *Vodní a větrné mlýny*. Valašské Meziříčí: Občanské sdružení ochránců přírody Valašské Meziříčí, 2010. ISBN 978-80-2549144-7.
- DRÁPALOVÁ, L. *Dřevěné městečko*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2008. ISBN 978-80-87210-04-8.
- DVOŘÁČEK, P. *Skanzeny České a Slovenské republiky*. Praha: Academia, 2010. ISBN 978-80-200-1760-4.
- DÜLMEN, R. *Kultura a každodenní život v raném novověku II*. Praha: Argo, 2006. ISBN 80-7203-812-5.

- FIŠERA, Z. *Katalog historických radnic H-Ž*. Praha: Libri, 2010. ISBN 978-80-7277-437-1.
- FROLEC, I. *Kovářství*. Praha: Grada, 2003. ISBN 80-247-0611-3.
- FROLEC, V. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974.
- HÁSLBACHOVÁ, H., KUBIŠOVÁ, S. *Včelařství*. Brno, Vysoká škola zemědělská v Brně, 1992. ISBN 80-7157-037-0.
- HLUŠIČKOVÁ, H. *Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II*. Praha: Libri: 2002. ISBN 80-7277-044-6.
- JANČÁŘ, J. *Lidová kultura na Moravě*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 2000. ISBN 80-86156-31-1.
- JANOŠKA, M. *Větrné mlýny v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2003. ISBN 80-7277-196-5.
- KADLEC, K. *Valaši a valašské právo v zemích slovanských a uherských: S úvodem podávajícím přehled teorií o vzniku Rumunského národa*. Praha: Česká akademie, 1916.
- KIBIC, K. *Historické radnice Čech, Moravy a Slezska 1. díl*. Praha: Libri, 2009. ISBN 978-80-7277-388-2.
- KMENT, Z. *Hospody a jejich společenská úloha v české společnosti aneb, hostince v Čechách, šenky na Valašsku a hospody ve Valašském Meziříčí*. Valašské Meziříčí: [Z Kment], 2003. ISBN 978-80-254-8491-3.
- KŘIVOHLAVÁ, K. *Dřevěný toleranční kostel ve Velké Lhotě*. Velká Lhota: Občanské sdružení Dům na skále, 2003. ISBN 80-239-2896-1.
- KUČA, K. *České, moravské a slezské zvonice*. Praha: Libri, 1994. ISBN 80-7277-018-7.
- LANGER, J. *Co mohou prozradit lidové stavby*. Rožnov pod Radhoštěm. Ready, 1997. ISBN 80-238-1007-3.
- MACŮREK, J. *Valaši v západních Karpatech v 15. -18. století: K dějinám osídlení hospodářsko-spoločenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy*. Ostrava: Krajské nakladatelství, 1959.

- MACŮREK, J. *Valašská kolonizace v západních Karpatech (do r. 1618/1620): (K dějinám vztahů mezislovanských i slovansko-rumunských od konce 15. do počátku 17. století)*. Praha: ČSAV, 1957.
- MENCL, V. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980.
- NOVÁKOVÁ, M. *Skanzeny v Čechách, na Moravě, ve Slezsku*. Praha, Olympia, 2006. ISBN 80-7033-943-8.
- SOLNICKÝ, P. *Vodní mlýny na Moravě a ve Slezsku I. díl*. Praha, Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-244-5.
- ŠTIKA, J. *Československá muzea v přírodě*. Ostrava: Profil, 1989. ISBN 80-217-0039-4.
- ŠTIKA, J. *Etnografický region Moravské Valašsko. Jeho vznik a vývoj*. Ostrava, Profil, 1973.
- ŠTIKA, J. *Valašské muzeum v přírodě*. Praha: ČTK-Pressfoto, 1991. ISBN 80-7046-057-1.
- ŠULEŘ, O. *Je to chůze po kotárech!: povídání o valašském folklóru a lid. kultuře na Valašsku*. Praha: Vyšehrad, 1989. ISBN 80-7021-009-5.
- ŠULEŘ, O. *Vítajte ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010. ISBN 978-80-87210-23-9.
- ŠTĚPÁN, L., Křivanová, M. *Dílo a život mlynářů a sekerníků v Čechách*. Praha, Argo, 2000. ISBN 80-7203-254-2.
- VÁŇOVÁ, R. *Studijní texty k dějinám pedagogiky*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1884. ISBN 80-86039-29-3.
- VAŘEKA, J. *Větrné mlýny na Moravě a ve Slezsku*. Uherské Hradiště: Slovácké muzeum, 1982.

Elektronické zdroje

- Čerňanský, M. *Skanzen Rožnov pod Radhoštěm*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.lidova-architektura.cz/ochrana-pamatky/muzea-skanzeny/roznov-muzeum-skanzen.htm>>.
- Český rozhlas. *V obci Komňa vzniklo netradiční muzeum zvěrokleštíů*. [online]. [cit. 2012-02-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.radio.cz/cz/rubrika/ceskonej/v-obci-komna-vzniklo-netradicni-muzeum-zveroklesticu>>.
- Informační portál Vsetínska a jeho okolí. *Okres Vsetín*. [online]. [cit. 2012-02-20]. Dostupné na WWW: <<http://www.ivsetin.cz/okres-vsetin/>>.
- Kudlov. *Historie a současnost*. [online]. [cit. 2012-02-08]. Dostupné na WWW: <<http://www.kudlov.net/historie-a-soucasnost/>>.
- Mácová, M. *Pasekářská kula, Valašské muzeum v přírodě*. [online]. [cit. 2012-02-28]. Dostupné na WWW: <http://www.fos.cz/encyklopedie/objekty1.phtml?id=71648&id_obce=17729>.
- MÚ Rožnov p/R. *Podrobná historie města Rožnov pod Radhoštěm*. [online]. [cit. 2012-02-14]. Dostupné na WWW: <<http://www.roznov.cz/podrobna-historie-mesta-roznov-pod-radhostem>>.
- Mve Energetika. *Hamr*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na WWW: <<http://mve.energetika.cz/uvod/hamr.htm>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Barviř modrotisku*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/system/vychovne-vzdelavaci-porady/porady2011/barvir-modrotisku.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Billův měšťanský dům*. [online]. [cit. 2012-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/billuv-mestansky-dum.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Co varily naše babičky*. [online]. [cit. 2012-01-30]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/porady2011-02/co-varily-nase-babicky.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Čestné pohřebiště*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/valassky-slavin/cestne-pohrebiste.html>>.

- Valašské muzeum v přírodě. *Dřevěné městečko*. [online]. [cit. 2011-11-21]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Evangelický toleranční kostel z Huslenek*. [online]. [cit. 2011-11-25]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/evangelicky-tolerancni-kostel-z-huslenek2.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Fojtství z Lidečka*. [online]. [cit. 2011-11-06]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/fojtstvi-z-lidecka.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Fojtství z Velkých Karlovic*. [online]. [cit. 2011-12-12]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/fojtstvi-z-velkych-karlovic.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Billův měšťanský dům*. [online]. [cit. 2012-02-05]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/billuv-mestansky-dum.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Hospoda Na posledním groši*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/hospoda-na-poslednim-grosi.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Hostinec U Vašků*. [online]. [cit. 2011-12-12]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/hostinec-u-vasku.html>> l.
- Valašské muzeum v přírodě. *Chalupa bezzemka z Leskovce*. [online]. [cit. 2011-09-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/hoferska-chalupa-z-leskovce.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Chalupa z Lužné*. [online]. [cit. 2012-02-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/malisuv-dum-z-luzne.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Jak Valaši chovali včely*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/porady2011-02/jak-valasi-chovali-vcely.html>>.

- Valašské muzeum v přírodě. *Janíkova stodola*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/janikova-stodola.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Kostel sv. Anny z Větrkovic*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/kostel-sv-anny-z-vetrkovic.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Kovárna z Horní Lidče*. [online]. [cit. 2012-03-07]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/kovarna-z-horni-lidce.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Kovárna z Lutoniny*. [online]. [cit. 2011-10-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/kovarna-z-lutoniny.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Kuželna*. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/drevene-mestecko/objekty-dreveneho-mestecka/kuzelna.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Lisovna oleje z Brumova*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/lisovna-oleje-olejna-z-brumova.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Mlýnská dolina*. [online]. [cit. 2012-01-26]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Mlín z Velkých Karlovic se stodolou*. [online]. [cit. 2012-02-29]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/mlyn-z-velkych-karlovic.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Pila z Velkých Karlovic*. [online]. [cit. 2012-03-01]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/pila-jednoska-z-velkych-karlovic.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Škola z Velkých Karlovic – Miloňova*. [online]. [cit. 2011-11-11]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/objekty-valasske-dediny/skola-z-velkych-karlovic-milonova.html>>.

- Valašské muzeum v přírodě. *Tajemný hrad Rožnov*. [online]. [cit. 2012-01-30]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/porady2011-02/tajemny-hrad-roznov.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Valcha z Velkých Karlovic*. [online]. [cit. 2012-03-03]. Dostupné na WWW:<<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/mlynska-dolina/objekty-mlynske-doliny/valcha-z-velkych-karlovic.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Valašská dědina*. [online]. [cit. 2011-09-29]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/prohlidka-muzea/valasska-dedina/>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Velikonoce na Valašsku*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/porady2011-02/velikonoce-na-valassku.html>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Výchovně vzdělávací pořady 2012*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW:< <http://www.vmp.cz/cs/programy-a-vystavy/vychovne-vzdelavaci-porady-2010/>>.
- Valašské muzeum v přírodě. *Vznik a vývoj*. [online]. [cit. 2012-01-28]. Dostupné na WWW: <<http://www.vmp.cz/cs/navstevnici-prohlidka-muzea/o-muzeu/vznik-a-vyvoj/vznik-a-vyvoj.html>>.
- Vyškovský, R. *Valašské fojtství s roubenou komorou*. [online]. [cit. 2011-11-06]. Dostupné na WWW: <http://www.rozhlas.cz/lidovestavby/vystrihovanky/_zprava/206597>.